

## K PROBLÉMU JEDNOČINNÉHO SOUBĚHU TRESTNÝCH ČINŮ

К ПРОБЛЕМЕ ИДЕАЛЬНОЙ СОВОКУПНОСТИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

BORIS VYBÍRAL

### 1. ÚVOD

Problematika jednočinného souběhu trestných činů je právem považována za neobyčejně složitou a obtížnou v theorii i soudní praxi. Svědčí o tom neobyčejně početná publikovaná judikatura řešící různé sporné otázky z okruhu této problematiky.<sup>1)</sup> Nasvědčuje tomu i skutečnost, že kdykoliv se provádí průzkum otázek, které jsou v soudní praxi nejasné a sporné a vyžadují proto theoretického objasnění a zpracování, vždy znovu se mezi těmito otázkami objevuje také problém jednočinného souběhu trestných činů. Vyskytuje se dokonce — byť i ojediněle — názor, že vzhledem k složitosti této otázky nelze snad ani stanovit přesné a neselehávající zásady pro řešení nejrozumnějších jednotlivých případů, že judikatura bude tudíž stále kolísat v řešení jednotlivých sporných otázek sem spadajících. Podobné malomyslné názory je ovšem třeba odmítnout. Takový skepticismus byl a je zcela na místě při hodnocení stavu řešení této otázky v buržoasní nauce trestního práva. Pro obsáhlou buržoasní literaturu věnovanou problému ideálního souběhu trestných činů — jak se tehdy nesprávně říkalo — je totiž charakteristická až neuvěřitelná názorová nejednotnost a zmatenost.<sup>2)</sup> Buržoasní kriminalisté se nikdy neshodli v názoru ani na pojem a podstatu souběhu trestných činů, natož

<sup>1)</sup> Sr. na př. Sb. rozh. č. 22, 24, 33, 45, 53, 54, 58, 86, 102, 101/1951, 99, 112/1952, 4, 6, 8, 45, 55, 67, 78, 81, 95, 96, 101, 108, 107, 111/1953, 28/1954 a ustaneme raději ve výpočtu, neboť bychom museli citovat valnou část rozh. publikovaných ve Sb., která se zabývají také vzájemným poměrem různých ustanovení zvláštní části tr. zák.

<sup>2)</sup> Sr. na př. německou literaturu uvedenou u Mezgera, Strafrecht 1931, str. 456 a literaturu citovanou v Kallabově učebnici „Trestní právo hmotné“, Melantrich Praha 1935, str. 80.



v názorech na řešení jednotlivých otázek. Tato nemohoucnost vedla — jak už to bývá — jednotlivé autory až k odmítavému stanovisku k právnímu institutu jednočinného souběhu. Tak známý ruský kriminalista Tagancev prohlásil celou problematiku jednočinného souběhu za „plod školní přemoudřelosti“.<sup>3)</sup> Podobně rakouský kriminalista Finger mluví o obtížném a theoreticky sotva udržitelném rozlišování ideálního a reálného souběhu.<sup>4)</sup> Nevědecký, pouze formálně-právní přístup k řešení této otázky byl a je hlavní příčinou neutěšeného stavu buržoasní nauky. Socialistická věda trestního práva, která vychází především ze zkoumání materiálního, sociálně politického obsahu právních pojmů, je však plně schopna a musí se oprostit od pouze formálně juristického chápání tohoto problému a musí přistoupit k vybudování nového, socialistického pojetí jednočinného souběhu trestných činů.

Zatím však problém jednočinného souběhu není v socialistické vědě trestního práva dostatečně vědecky zpracován. Neznáme ani jednu speciální monografickou práci v socialistické vědě trestního práva na toto thema. Dokonce ani ze sovětské literatury, která je u nás dostupná, nemůžeme tu čerpat zevrubnější poučení. Výklad podaný v sovětských učebnicích je příliš stručný a zabývá se především otázkami výměry trestu při souběhu, jinak pak nacházíme v sovětské literatuře jen okrajové úvahy o jednočinném souběhu v rámci pojednání o jiných themech.<sup>5)</sup> V naší literatuře je ovšem otázka ještě méně zpracována. Mimo výklad obsažený ve skriptech fakult máme jen několik časopiseckých článků, které se zabývají řešením jednotlivých sporných případů.<sup>6)</sup> A tak pro-

---

<sup>3)</sup> Sr. Tagancev, *Lekcii*, sv. II., 1899, str. 1687 — 1688, cit. z Durmanova, *Poňatije prestuplenija*, Moskva 1948, str. 64.

<sup>4)</sup> Finger, *Strafrecht I.*, str. 577.

<sup>5)</sup> Zajímavé a podnětné jsou úvahy A. N. Trajnina v jeho knize „Sostav prestuplenija po sovětskomu ugovovnomu pravu“, Moskva 1951. Upozorňujeme též na knihu Sergjejevy „Borba s podlogami dokumentov po sovětskomu ugovovnomu pravu“, Moskva — Leningrad 1949, kde nacházíme theoretický rozbor a judikaturu k otázce poměru skutkových podstat padělání listin k jiným trestným činům, zejména k trestným činům kontrarevolučním a trestným činům proti socialistickému vlastnictví. Bohužel nám zůstal nedostupný jistě zajímavý článek Durmanovův „Ugovovnaja otvęstvennosť pri sovokupnosti prestuplenij“ otištěný v časopise *Socialističeskaja zakonnosť*, č. 8 z r. 1937.

<sup>6)</sup> Sr. na př. Opěla „O poměru skutkových podstat opilství podle §§ 186, 187 tr. zák.“ *Lidové soudnictví*, č. 7/51, str. 221, Sedláček, „Trestný čin pytláctví a jeho po-



blém jednočinného souběhu čeká na důkladné vědecké zpracování. V rámci této studie si ovšem neklademe za cíl podat vyčerpávající výklad všech otázek jednočinného souběhu trestných činů. Jediným úkolem této práce je prokázat neobyčejný význam objektu trestného činu pro řešení problematiky jednočinného souběhu.

## 2. JAK JE VÝZNAM OBJEKTU TRESTNÉHO ČINU PRO ŘEŠENÍ PROBLÉMU JEDNOČINNÉHO SOUBĚHU VYUŽIT V THEORII A SOUDNÍ PRAXI

Jsme si plně vědomi toho, že tento význam objektu trestného činu nebyl dosud v socialistické teorii trestního práva zdůvodněn, ba že většinou nebyl ani povšimnut. Tak na př. ve skriptech právnické fakulty v Praze se v kapitole o souběhu trestných činů nemůžeme dopídit ani narážky na význam objektu pro řešení problému jednočinného souběhu. Také jiné naše učební pomůcky a ostatně i sovětská učebnice trestního práva na příslušných místech nebere na zřetel význam objektu trestného činu pro řešení problematiky jednočinného souběhu. My se však domníváme, že využití učení o objektu trestného činu je zcela nezbytné pro vybudování socialistického pojetí otázky jednočinného souběhu trestných činů a pokusíme se toto — jak se zdá — smělé tvrzení prokázat. A nyní k věci.

Zdálo by se, že naše tvrzení o významu objektu trestného činu pro řešení problému jednočinného souběhu je zcela nové, když zejména v učebnicové literatuře nemá opory. Potěšuje, že tomu tak docela není. Je naopak zajímavé a příznačné, že naše judikatura, jakož i časopisecká literatura napsaná našimi praktickými pracovníky nezřídka správně

---

měř k trestnému činu rozkrádání a poškozování majetku národního a lidových družstev“, Socialistická zákonnost, č. 3/1953, str. 114 a n., sr. též Vybíral, „Jak posuzovat rozkrádání majetku národního a majetku lidových družstev spáchané veřejným činitelem“, Lidové soudnictví, č. 5/1952, str. 190 a n. Za nejvýznamnější pokládáme článek Rolencův „Je možný jednočinný souběh trestných činů podle §§ 238, 239, 240, 241, 242 a 215 tr. zák.“, Socialistická zákonnost, č. 1/1954, str. 27 a n. Výjimkou článek Poláčkův, „Súbeh trestných činov“ nezabývá se jen kasuistikou, nýbrž poskytuje stručný přehled o problému souběhu trestných činů, otázkám jednočinného souběhu je však v něm věnováno poměrně málo místa. V komentáři — jak už jsme to na jiném místě kritisovali — není podán výklad o obecných zásadách souběhu trestného činu vůbec (srov. Vybíral a Nezkusil, „Nad prvním komentářem k našemu trestnímu zákonu“, Právník, č. 4-5/1954, str. 301 a n. V tomto článku nalezneme čtenář též některé kritické poznámky k řešení poměru souvislých ustanovení podaném v komentáři).



postřehuje a využívá učení o objektu trestného činu pro řešení poměru jednotlivých ustanovení zvláštní části trestního zákona. Doložíme toto své tvrzení na několika příkladech:

a) V rozh. č. 28/1953 Sb. se odůvodňuje možnost jednočinného souběhu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 písm. b) tr. zák. a svémocného odloučení podle § 272 tr. zák. mimo jiné takto: „... Nutno ještě zdůraznit, že každé z těchto ustanovení chrání jiný společenský vztah. Zatím co § 272 tr. zák. chrání — jak vyplývá i z důvodové zprávy — výkon vojenské služby a vojenskou kázeň jako nezbytné předpoklady pro splnění účelů branné moci v zájmu obrany vlasti, chrání § 171 tr. zák. výkon úředních rozhodnutí bez ohledu na zájmy branné moci, nýbrž v zájmu pořádku ve věcech veřejných, jak o tom svědčí i nadpis hlavy třetí trestního zákona. Je proto jednočinný souběh... možný.“ Nuže, pěkná argumentace pomocí objektu trestného činu!

b) Rozh. č. 111/1953 správně pomocí učení o objektu trestného činu zdůvodňuje nutnost souběhu mezi trestným činem rozkrádání národního majetku podle § 245 odst. 1 tr. zák. a porušení povinnosti veřejného činitele podle § 175 tr. zák.: „Trestní zákon chrání podle § 1 (dále se cituje úvodní ustanovení tr. zák. — B. V.)... Náležitá ochrana těchto společenských institucí a zájmů, vyjádřená pak v ustanoveních o trestných činech ve zvláštní části trestního zákona, předpokládá mimo jiné též, aby jednak veřejní činitelé povolání k obstarávání veřejných věcí dodržovali přísně socialistickou zákonnost a státní disciplinu, jednak, aby bylo chráněno zvýšenou měrou socialistické vlastnictví před rozkrádáním a poškozováním, neboť národní majetek slouží všem pracujícím a tvoří základ socialistické výstavby. Proto druhý oddíl třetí hlavy trestního zákona stíhá jako trestný čin proti povinnostem veřejných činitelů v § 175 porušení povinnosti veřejného činitele, kdežto socialistické vlastnictví chrání ustanovení §§ 245 a 246 tr. zák. Ustanovení proti porušení povinnosti veřejného činitele a ustanovení proti rozkrádání a porušování národního majetku chrání tedy různé společenské instituce a zájmy.“ Ve stejném duchu zdůvodňuje s. Havránek ve svém článku „Trestné činy veřejných činitelů“<sup>7)</sup> jednočinný souběh mezi ustanovením § 175 tr. zák. a ustanoveními §§ 181 či 162 tr. zák.: „Nutno mít na zřeteli — pí-

---

<sup>7)</sup> Havránek: Trestné činy veřejných činitelů, Lidové soudnictví č. 1/51, str. 26 a n.



še — jaké právní statky (zastaralý termín pro objekt trestného činu — B. V.) ten který paragraf trestního zákona chrání. § 175 tr. zák. chrání zákonitost, § 181 tr. zák. chrání čistotu výkonu veřejné funkce a § 162 tr. zák. chrání řádný výkon spravedlnosti“.

c) V důvodech k rozh. č. 81/1953 Sb. je velmi přesvědčivě vyvrácen nesprávný názor, že není možný souběh mezi trestným činem podle § 135 tr. zák. s trestným činem podle §§ 245 či 246 tr. zák., a to opět na základě učení o objektu trestného činu. „Námítka“ — praví se —, „že jednočinný souběh trestného činu ohrožení jednotného hospodářského plánu podle § 135 odst. 1 tr. zák. a trestného činu rozkrádání a poškozování národního majetku a majetku lidových družstev podle §§ 245 resp. 246 tr. zák. není možný, neobstojí. *Každé z těchto zákonných ustanovení chrání jiné společenské zájmy a vztahy* (podtrženo mnou — B. V.)“. Dále se pak v uvedeném rozhodnutí vysvětluje, že ustanovení § 135 chrání provoz či rozvoj socialistického podniku i před škodami nemajetkové povahy (na př. i před způsobením nepořádku v administrativě podniku), kdežto ustanovení §§ 245 a 246 chrání socialistické vlastnictví před poškozením.

d) Rozh. č. 95/1953 řeší poměr skutkových podstat ohrožení zásobování, porušení povinnosti veřejného činitele a rozkrádání národního majetku a opět poukazem na rozdílné individuální objekty uvedených trestných činů dochází k závěru, že jednočinný souběh všech trestných činů je možný. „Ustanovenia §§ 134, 175 a 245 tr. zák. chránia každé celkom iné spoločenské inštitúcie a záujmy a lišia se preto tiež osobitými výsledkami hl'adiac na súhrn znakov v nich uvedených...“. Nebudeme citovat nadbytečně další text, kde se — krátce vyjádřeno — říká, že ustanovení § 134 chrání plynulé a řádné zásobování obyvatelstva předměty potřeby, dále že objektem trestného činu porušení veřejného činitele jsou jiné společenské vztahy, totiž nestranný a zákonným předpisům odpovídající výkon pravomoci veřejného činitele, a že konečně ustanovení § 245 tr. zák. chrání opět jiné společenské vztahy — socialistické vlastnictví. S podobným odůvodněním vyslovuje se rozhodnutí č. 81/1953 pro možnost souběhu mezi ustanovením § 245 tr. zák. a § 135 tr. zák.

e) Také komentář — i když jen ojedinele — řeší vztah jednotlivých skutkových podstat pomocí výslovné argumentace objektem trestného činu. Tak na př. na str. 152 se uvádí, že „souběh trestných činů podle § 85 a podle § 245 není vyloučen, protože každé z uvedených ustanovení



chrání jiný právní zájem. Teprve podřazením skutku pod § 245 je zhodnocena ta skutečnost, že se obviněný obohatí na úkor národního majetku.“ Podobná je vysvětlivka na str. 473 při výkladu skutkové podstaty trestného činu maření způsobilosti k službě podle § 262 tr. zák., že „souběh s trestnými činy podle §§ 219, 220, 223, 224 je možný, protože ustanovení § 262 chrání brannost a nikoli neporušenost zdraví (že tedy jde o dva různé objekty — B. V.).“

f) Rozh. č. 53/1951 na rozdíl od předcházejících příkladů v jiném směru argumentuje pomocí objektu trestného činu. Pomocí objektu trestného činu dochází k závěru, že je vyloučen souběh obou skutkových podstat trestného činu opilství (§ 186 a 187 odst. 1), že na druhém místě uvedené ustanovení je k prvnímu v poměru subsidiarity. „Ustanovení §187 odst. 1 — vysvětluje se — je k této skutkové podstatě (roz. § 186 — B. V.) v poměru subsidiarity. Jde tu o *týž chráněný zájem* (podtrženo mnou — V. B.), t. j. o ochranu společnosti před některými činy osob požívajících nadměrně alkoholické nápoje...“.

g) Konečně je třeba uvést již citovaný článek s. Rolence „Je možný jednočinný souběh trestných činů podle §§ 238, 239, 240, 241, 242 a 245 tr. zák.“ S. Rolencovi nesporně náleží zásluha, že první v naší literatuře se zevrubněji v tomto článku zabývá řešením konkrétních otázek jednočinného souběhu s hlediska učení o objektu trestného činu.<sup>8)</sup> V uvedeném článku s. Rolenc nám především podává zprávu o tom, že praxe se snaží řešit poměr ustanovení uvedených v nadpisu článku na základě učení o objektu trestného činu.<sup>9)</sup> Sám pak řeší poměr zmíněných ustanovení pomocí objektu.<sup>10)</sup> Rozhoduje se pro vyloučení možnosti souběhu ustanovení §§ 238 až 240 tr. zák., a to především z toho důvodu, že uvedené ustanovení mají společný objekt (svobodu a důstojnost člověka v po-hlavním životě) a staví se naproti tomu pro možnost souběhu mezi trestnými činy podle §§ 238 až 240 tr. zák. s trestnými činy podle §§ 215,

---

<sup>8)</sup> V tomto článku byl s. Rolenc zřejmě inspirován — jak o tom svědčí podobnost formulací — naší poznámkou v nástinu „O objektu trestného činu“ na str. 27.

<sup>9)</sup> S. Rolenc totiž píše, že v praxi „zastánci jednočinného souběhu trestných činů podle §§ 238 až 242, 215 tr. zák. argumentují pak tím, že chráněné hodnoty uvedených trestných činů jsou různé, takže tento souběh nelze vyloučit“.

<sup>10)</sup> Názory s. Rolence podrobíme ještě rozboru v dalším výkladu.



242 tr. zák., a to opět s poukazem na to, že uvedená ustanovení chrání zcela odlišné společenské vztahy (objekty).<sup>11)</sup>

Podobných příkladů z praxe, z judikatury publikované a nepublikované, v nichž se pomocí učení o objektu trestného činu řeší poměry mezi jednotlivými ustanoveními zvláštní části trestního zákona, mohli bychom uvést více. Zejména k poučení pro ty, kteří se snad ještě nevzdali nesprávného názoru, že praxe nepotřebuje a nepoužívá učení o objektu trestného činu. Také se již začínáme domnívat, že nebylo správné, že naše skripta v kapitole o souběhu trestných činů si nepovšimla a nezobecnila zkušenosti praxe, která — jak jsme se o tom přesvědčili — s úspěchem řeší v konkrétních případech poměry mezi jednotlivými skutkovými podstatami na základě učení o objektu trestného činu.

### 3. THEORETICKÉ ZOBECNĚNÍ ZKUŠENOSTÍ SOUDNÍ PRAXE

Není nikterak těžké vyjádřit hlavní myšlenku, která se jako červená niť vine příklady z praxe, které jsme právě uvedli. Tuto hlavní myšlenku můžeme formulovat asi takto: *Jednočinný souběh trestných činů postižených dvěma (několika) ustanoveními tr. zák. je možný v těch případech, v nichž tato ustanovení chrání různé společenské vztahy. Jednočinný souběh je naproti tomu vyloučen, jsou-li těmito ustanoveními chráněny stejné (tytéž) společenské vztahy.* Předepisujeme, že uvedenou zásadu pokládáme v podstatě za správnou a že jí přikládáme neobyčejný význam pro řešení problematiky jednočinného souběhu trestných činů v socialistickém trestním právu. Nepokládáme ji však za správnou a významnou jen proto, že je výsledkem zobecnění praktické činnosti našich soudů, které s její pomocí řeší jednotlivé sporné otázky. Máme za to, že tato poučka vyplývá ze samé podstaty a sociálně politického obsahu právního institutu jednočinného souběhu v socialistickém trestním právu a pokusíme se toto tvrzení theoreticky zdůvodnit.

Je charakteristickou zvláštností socialistické vědy trestního práva, že se nespokojuje pouze s formálně právnickým rozbořem právních institutů, nýbrž snaží se především odhalit materiální, sociálně politický smysl

<sup>11)</sup> Konečně je snad třeba se zmínit o tom, že jsme také ve skriptech zvláštní části na str. 195 zdůvodnili nutnost souběhu trestného činu nepravdivého čestného prohlášení s podvodem s poukazem na rozdílnost chráněných společenských vztahů. „Vzhledem k tomu — napsali jsme — že předmětem trestného činu podle ustanovení § 158 je řádná činnost orgánů lidově demokratické správy, t. j. jiný předmět než u skutkové podstaty podvodu (majetek nebo práva), jest zde souběh obou trestných činů...“



zkoumaných jevů. Není pochyby o tom, že i při zkoumání právního institutu jednočinného souběhu trestných činů je třeba si především položit a řešit otázku, jaký je vlastně jeho základní společenský smysl, jaké jsou společensko-politické kořeny jeho právní úpravy.

V buržoasní vědě trestního práva zřídka kdy nacházíme podobné základní úvahy. Buržoasní kriminalisté se ve zdrcující většině spokojují s formálním vymezením jednočinného souběhu v tom smyslu, že v těchto případech pachatel svým jednáním porušil více ustanovení trestního zákona, více právních norem. Pokud výjimečně v pracích buržoasních vědců nacházíme něco více než suchý právnícký rozbor, vyznačují se takové úvahy až překvapivě ubohou vědeckou úrovní. Stojí za zmínku, jak „duchaplně“ a „hluboce“ zdůvodnil na př. známý německý kriminalista M. E. Mayer své záporné stanovisko ke kumulační zásadě při ukládání trestu při souběhu: „Pro postiženého je snesitelnější — rozumuje Mayer — dvakrát si odpykat dva roky ve vězení během dvaceti let života než čtyři roky za sebou, právě tak jako je méně namáhavé poslouchat ráno a večer po dvou hodinách řeči kolegy než je poslouchat čtyři hodiny za sebou“.<sup>12)</sup>

Odpověď na otázku, jaký je základní společensko politický smysl institutu jednočinného souběhu trestných činů v socialistickém trestním právu, je možno dát jediné na základě učení o materiální podmínce trestného činu — nebezpečnosti jednání pro společnost. V jednotlivých skutkových podstatách zvláštní části trestního zákona jsou popsány znaky, které ve svém souhrnu určují nebezpečnost jednání pro společnost. Jestliže pachatel svým jednáním naplní znaky některé skutkové podstaty, je nebezpečnost pro společnost jeho trestné činnosti vystižena jejím právním posouzením podle této skutkové podstaty. Jestliže však pachatel v konkrétním případě svým jednáním naplní znaky dvou nebo více skutkových podstat, je třeba zpravidla vystihnout nebezpečnost pro společnost takové trestné činnosti jejím právním posouzením podle obou či všech ustanovení, neboť povaha a stupeň nebezpečnosti pro společnost takové trestné činnosti nejsou zpravidla stejné jako v případě, kdy jednáním pachatele byly naplněny znaky jen jedné skutkové podstaty. *A tak základním smyslem právního institutu jednočinného souběhu trestných činů je vystihnout povahu a stupeň nebezpečnosti jednání pachatele pro společnost. Nebezpečnost pro společnost takové trestné činnosti — její povaha a stupeň — by bez takové souběžné právní klasifikace nebyly zpravidla dostatečně vystiženy.*<sup>13)</sup> Tato

<sup>12)</sup> M. E. Mayer: Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, str. 517.

<sup>13)</sup> Bude ještě v dalším výkladu vysvětleno, že dostatečné vystižení nebezpečnosti pro společnost nikterak neznamená pouze to, že souběh se projeví v trestní sazbě.



zásada musí být východiskem pro vybudování socialistického pojetí jednočinného souběhu trestných činů.

Mohlo by se namítnout, že zásada, podle níž smyslem jednočinného souběhu je vystižení povahy a stupně nebezpečnosti jednání pro společnost, je samozřejmá, že vyplývá z materiálního pojetí trestného činu v socialistickém trestním právu jakož i ze zásad ukládání trestu při souběhu,<sup>14)</sup> že tedy tuto zásadu není třeba zvláště zdůrazňovat. Není těžké prokázat pochybenost těchto námitek. Není tomu tak dlouho, co v naší praxi se vedly spory o to, jak posuzovat trestný čin rozkrádání majetku národního spáchaný veřejným činitelem. Jedni tvrdili, že takovou trestnou činnost je vždy nutno kvalifikovat jako souběh trestných činů podle § 245 odst. 1 a § 175 tr. zák. a stavěli se ostře proti názoru, že takovou trestnou činnost je možno posoudit jen podle § 245 tr. zák. a okolnost, že činu se dopustil veřejný činitel zneužívaje svého služebního postavení, je možno zhodnotit v konkrétním případě jako jinou zvláště přitěžující okolnost podle odst. 3 písm. c) § 245 tr. zák. Odvolávali se na znění § 22 tr. zák., který prý zavazuje soud k tomu, aby v každém případě, kdy pachatel svým jednáním naplnil více skutkových podstat trestných činů, posoudil takovou trestnou činnost jako souběh. V již citovaném článku v Lidovém soudnictví jsme označili takový výklad ustanovení § 22 za formalistický. „Ustanovení § 22 tr. zák. — uvedli jsme — nemá přece celkem jiný smysl než vyjádřit uložení úhrnného trestu typickou nebezpečnost trestné činnosti v těch případech, kdy pachatel svým jednáním naplnil dvě nebo více skutkových podstat různých trestných činů. V těch případech, kdy okolnost, že pachatel naplnil svým jednáním dvě nebo několik skutkových podstat trestných činů, znamená zvláště podstatné zvýšení nebezpečnosti trestného činu pro společnost, nemůže však ustanovení § 22 bránit přísnějšímu potrestání pachatele“.<sup>15)</sup> Uvádíme tento příklad nikoli ovšem proto, abychom znovu uplatnili svůj dřívější článek, nýbrž proto, že velmi jasně ilustruje nebezpečí, které nutně vzniká, pustí-li se při řešení konkrétních otázek se zřetelem sociálně politický smysl právního institutu jednočinného souběhu trestných činů. Vždyť právě zastánci kritizovaného názoru si neuvědomili, že institut jednočinného

<sup>14)</sup> Režim ukládání trestu při souběhu (sr. zejména § 22 tr. zák.), který směřuje k přísnějšímu potrestání pachatele v těchto případech, je totiž jen výrazem zvýšené nebezpečnosti pro společnost jednání pachatele sbíhajících se trestných činů.

<sup>15)</sup> Sr. náš článek cit. v pozn. 6), str. 190.



souběhu, jehož smyslem je vystižení nebezpečnosti trestné činnosti pro společnost, nemůže nikterak bránit lepšímu vystižení stupně této nebezpečnosti v těch případech, kdy okolnost, že trestného činu rozkrádání se dopustil veřejný činitel, má znaky pojmu zvláště přitěžující okolnosti ve smyslu § 75 odst. 4 tr. zák. A tak i pro institut jednočinného souběhu důrazně vyžadujeme nutnost jeho sociálně politického zdůvodnění, které je předpokladem správného, neformalistického řešení všech konkrétních otázek sem spadajících. Není proto dostatečný na př. i výklad souběhu trestných činů podaný v sovětské učebnici obecné části trestního práva z r. 1948, kde taková sociálně politická charakteristika v kapitole o výměře trestu při souběhu trestných činů obsažena není, kde nacházíme po výtce jen formální vystižení institutu souběhu trestných činů.<sup>16)</sup> Společensko-politický smysl institutu souběhu je nedostatečně vyložen i ve skriptech právnické fakulty v Praze<sup>17)</sup> nemluvě ani o komentáři, který se vůbec vyhnul stanovení jakýchkoliv obecných zásad pro řešení problému jednočinného souběhu trestných činů. Naproti tomu je třeba vyzvednout objevené rozh. č. 24/1951, kde je velmi pěkně vystižen vztah jednočinného souběhu k materiální podmínce trestného činu — nebezpečnosti jednání pro společnost. „Je-li prostředkem ke spáchání velezrady činnost spadající pod ustanovení trestního zákona o vyzvědačství — praví se v rozhodnutí — nutno ji vedle posuzování jako velezrada podřadit ještě i skutkové podstatě vyzvědačství, aby byla dostatečně zhodnocena společenská nebezpečnost takové činnosti“.

---

<sup>16)</sup> K vystižení podstaty jednočinného souběhu se totiž jen uvádí, že „při ideální konkurenci máme tu ve skutečnosti jeden trestný čin, avšak myšleně, v ideji, můžeme ho rozčlenit na několik skutkových podstat“ (Sovětskoje ugolovnoje pravo, občaja časť, Moskva 1948, str. 537). Jedinou zmínku o souvislosti jednočinného souběhu s nebezpečností pro společnost nacházíme tu při reprodukci obsahu usnesení plena NS SSSR z 4. března 1929, kde se jen jednostranně ukazuje, že souběh trestných činů charakterisuje zvýšenou nebezpečnost osoby obviněného. Ostatně již systematické zařazení výkladu o souběhu do kapitoly o ukládání trestu je nevhodné. Souběh trestného činu není přece jen záležitostí ukládání trestu.

<sup>17)</sup> Pravda, ve skriptech se sice správně při výkladu o vyloučení jednočinného souběhu zdůrazňuje, že „vůdčí zásadou musí být, aby byl plně vystižen stupeň nebezpečnosti činu pro společnost“. (Trestní právo, obecná část, Stát. ped. nakl. Praha 1953, str. 208). Tato myšlenka však není dostatečně zdůvodněna a rozvedena, což se mělo stát hned v čele výkladu o souběhu, aby bylo dáno východisko k správnému řešení všech otázek sem spadajících.



Vnucuje se přímo otázka. Neodporujeme si snad, tvrdíme-li na jednom místě, že objekt trestného činu má neobyčejný význam pro řešení problematiky jednočinného souběhu trestných činů a vyvozujeme z toho určité závěry, a zdůrazňujeme-li dále jedním dechem, že materiální podmínka trestného činu — nebezpečnost jednání pro společnost — musí být východiskem socialistického pojetí jednočinného souběhu trestných činů v socialistickém trestním právu? Nikoliv, obě tato tvrzení si nikterak neodporují. Vysvětlení není ani příliš obtížné. Vždyť mezi objektem trestného činu a nebezpečností pro společnost existuje nejtěsnější vzájemný vztah: *objekt trestného činu je základem pro určení nebezpečnosti jednání pro společnost a stupně této nebezpečnosti*. Není pak pochyby o tom, že tato zásada se musí promítnout i v oblasti problematiky jednočinného souběhu trestného činu. Smyslem jednočinného souběhu je — jak jsme k tomu dospěli — vystihnout změněnou povahu a stupeň nebezpečnosti jednání pro společnost. Avšak čím je zpravidla a především způsobena tato změna v povaze a stupni nebezpečnosti jednání pro společnost, poruší-li pachatel dvě či několik ustanovení trestního zákona? Nesporně tím, že v těchto případech došlo k porušení či ohrožení nikoliv jen jednoho objektu, nýbrž k útoku proti různým společenským vztahům. Proč je na př. třeba kvalifikovat velezrádnou činnost, v jejímž rámci byla spáchána vražda, jako jednočinný souběh ustanovení §§ 78 a 216 tr. zák.? Samozřejmě proto, že povaha a stupeň nebezpečnosti takové trestné činnosti budou dostatečně vystiženy, bude-li již právní kvalifikací názorně vyjádřeno, že v tomto případě došlo nejen k útoku na základy republiky, nýbrž že nepřátelé lidu se neštíteli ve své nenávisti k našemu zřízení ani útoku proti lidským životům. Nebo proč je třeba posoudit zpravidla v jednočinném souběhu podle §§ 245 a 175 tr. zák. rozkrádání národního majetku spáchané veřejným činitelem? Proto, že nebezpečnost pro společnost takové trestné činnosti není určena jen tím, že došlo k útoku proti socialistickému vlastnictví, nýbrž také tím, že došlo zároveň k porušení jiných společenských vztahů, k hrubému porušení povinností veřejného činitele, k porušení státní kázně. „Každý občan v naší zemi — zdůraznil soudruh Vyšinskij v jedné ze svých proslulých soudních řečí — zaměstnaný v našich institucích a podnicích, jemuž je svěřen určitý úsek práce, jenž je odpověden za správný chod určité instituce nebo podniku,... musí nést zvláštní odpovědnost před svou společností, před svým lidem“<sup>18)</sup> A výrazem této zvláštní

<sup>18)</sup> Vyšinskij: Soudní řeči, str. 350.



odpovědnosti je v našem případě posouzení rozkradače — veřejného činitele nejen podle ustanovení § 245, nýbrž i podle § 175 tr. zák. Naproti tomu v těch případech, kdy pachatel se sice dopustil jednání trestného podle více ustanovení trestního zákona, avšak útok byl podniknut proti těmže společenským vztahům, postačí zpravidla k vystižení nebezpečnosti takového jednání pro společnost právní posouzení jen podle jednoho z v úvahu připadajících ustanovení. Tak vyzvídá-li někdo státní tajemství v úmyslu je vyzradit cizí moci, stačí samozřejmě právní kvalifikace podle § 86 tr. zák. a není snad ještě třeba souběhu s § 91 tr. zák., jehož skutková podstata je též naplněna, neboť došlo k útoku proti témuž objektu — státnímu tajemství. Právě tak spolčí-li se někdo na př. k trestnému činu opuštění republiky podle § 95 tr. zák. a pak skutečně tento trestný čin vykoná, nelze tuto trestnou činnost posuzovat jako jednočinný souběh ustanovení § 166 tr. zák. a § 95 tr. zák., nýbrž jen podle § 95, a to zase proto, že tu jde jen o dvě vývojové fáze útoku proti těmže společenským vztahům. Souběh byl by v tomto případě zcela nadbytečný, neboť nebezpečnost jednání pro společnost je plně vystižena právním posouzením činu podle jednoho z obou ustanovení, které chrání tytéž společenské vztahy. A tak vidíme, že obě zásady nejsou v rozporu, nýbrž v souladu, že vymezení podstaty jednočinného souběhu s hlediska objektu trestného činu konkretisuje základní zásadu, že smyslem institutu jednočinného souběhu je vystihnout povahu a stupeň nebezpečnosti jednání pro společnost. Spojením obou těchto zásad docházíme k tomuto závěru: *Poruší-li pachatel svým jednáním dvě (několik) ustanovení trestního zákona, posuzuje se jeho činnost podle zásad o jednočinném souběhu, pokud je to nutné v zájmu vystižení povahy a stupně nebezpečnosti jednání pro společnost. Souběh zde tedy bude zpravidla v případech, chrání-li porušená ustanovení různé společenské vztahy. Jsou-li však porušená ustanovení určena k ochraně týchž společenských vztahů, je souběh zpravidla vyloučen, neboť nebezpečnost jednání pro společnost je již dostatečně zhodnocena právním posouzením takové trestné činnosti jen podle jednoho z v úvahu přicházejících ustanovení.* Takové jsou podle našeho názoru výchozí zásady pro řešení problému jednočinného souběhu trestných činů v socialistickém trestním právu.

#### 4. OBTÍŽE PŘI APLIKACI UČENÍ O OBJEKTU TRESTNÉHO ČINU NA OTÁZKU JEDNOČINNÉHO SOUBĚHU TRESTNÝCH ČINŮ

Výchozí obecné zásady, k nimž jsme dospěli, zdají se jednoduché a prosté. Vzniká otázka, jak se tato skutečnost srovnává s naším tvrzením



v úvodu, že problém jednočinného souběhu je velmi složitý a obtížný. Zde je třeba konstatovat toto: Materiální východisko, k němuž jsme dospěli, nesporně zjednodušuje celou problematiku jednočinného souběhu, dává správnou obecnou orientaci pro řešení jednotlivých otázek a případů. Zároveň jsme si však dobře vědomi toho, že stanovením obecných zásad problém zdaleka vyřešen není, že při aplikaci těchto obecných zásad na řešení jednotlivých případů se nutně budou vyskytovat — jak už tomu bývá při aplikaci jakýchkoliv obecných zásad v každodenním pestrém životě — četné obtíže a úskalí. Nemůžeme se tedy spokojit s úspěchem, jímž je již nesporně samo stanovení obecných zásad, musíme přikročit k podrobnějšímu rozboru těchto zásad, jakož i k ověření jejich správnosti aspoň na některých dalších konkrétních případech.

Předvídáme, že obtíže, s nimiž se budeme setkávat při aplikaci naší výchozí zásady, budou v podstatě trojího druhu.

a) V některých případech bude činit potíže odpověď na otázku, zda ustanovení, která pachatel svým jednáním porušil, jsou či nejsou určena k ochraně týchž (či různých) společenských vztahů, čili — lépe vyjádřeno — směřovalo-li jednání pachatele proti různým či týmž společenským vztahům. Tyto nesnáze vznikají z toho důvodu, že objekt trestného činu nebývá často v skutkové podstatě výslovně uveden a v těchto případech musí být určen výkladem obsahu a smyslu zákona. Tak na př. z již citovaného Rolencova článku se dovídáme, že v praxi při řešení poměru ustanovení §§ 238 a 239, 240 tr. zák. jedni tvrdí, že toto ustanovení chrání různé společenské vztahy, druzí, že obě tato ustanovení mají týž objekt. Je nesporné, že vyřešení této otázky je zcela nezbytné.

b) Další obtíže, s nimiž se budeme setkávat, vyplývají ze skutečnosti, že některé skutkové podstaty mají nikoliv jen jeden objekt, nýbrž více objektů. Tak je tomu na př. u skutkové podstaty křivého obvinění (§ 162), kde jedním objektem je činnost orgánů trestního soudnictví, druhým objektem jsou čest a práva obviněného. Více objektů mají též zejména t. zv. skutkové podstaty složené. Není sporu o tom, že zvláštní právní konstrukce těchto skutkových podstat nutně musí vést k určitým komplikacím při řešení poměru těchto skutkových podstat ke skutkovým podstatám jiným.

c) Konečně je ještě otázka komplikována tím, že z obecných zásad, jež jsme stanovili, určitě budou platit — jak je tomu ostatně u všech obecných zásad — určité výjimky. Konkrétně to znamená, že se asi



setkáme s výjimečnými případy, v nichž stupeň a povaha nebezpečnosti jednání pro společnost budou dostatečně vystiženy právním posouzením trestné činnosti jen podle jednoho z několika v úvahu přicházejících ustanovení, i když tato ustanovení chrání různé společenské vztahy. Naproti tomu bude patrně třeba v některých výjimečných případech v zájmu plného vystižení stupně a povahy nebezpečnosti pro společnost použít souběžné kvalifikace, i když pachatel poruší více ustanovení tr. zák., která chrání tytéž společenské vztahy. Zdůvodnění a ohraničení okruhu takových výjimečných případů se rovněž jeví zcela nezbytným a nebude zajisté úkolem jednoduchým.

A tak vidíme, že i při řešení naší problematiky nestačí — chceme-li dojít k cíli — naznačit jenom správné obecné zásady, správný směr cesty, nýbrž je stejně důležité dovést překonat všechna úskalí a obtíže, s nimiž se budeme i na správně určené cestě nutně střetávat.

My se ovšem omezíme jen na několik poznámek, postřehů a podnětů k některým problémům jednočinného souběhu s hlediska objektu trestného činu, které si nečiní nárok ani na úplnost ani na konečnou správnost.

##### 5. NĚKOLIK POZNÁMEK K VZÁJEMNÉMU POMĚRU USTANOVENÍ URČENÝCH K OCHRANĚ RŮZNÝCH SPOLEČENSKÝCH VZTAHŮ

Nejdříve několik poznámek k těm případům, v nichž jednáním pachatele byly ohroženy různé společenské vztahy a v nichž se tudíž v zájmu vystižení nebezpečnosti jednání pro společnost uplatní zpravidla jednočinný souběh trestných činů.

a) Je třeba především zdůraznit, že okolnost, že pachatel se jedním skutkem dopustí dvou nebo několika trestných činů, jejichž skutkové podstaty jsou obsaženy v téže hlavě či dokonce v témže oddílu zvláštní části tr. zák., nikterak nesmí vést k ukvapenému závěru, že jednáním pachatele byly ohroženy či porušeny tytéž společenské vztahy. Druhový objekt nelze zaměňovat s individuálním objektem trestného činu. Je tomu tak především proto, že společné druhové znaky individuálních objektů trestných činů sdružených v téže hlavě či oddílu zvláštní části tr. zák. nikterak nevylučují podstatné zvláštní rysy těchto individuálních objektů. Ignorovat tyto podstatné zvláštní rysy, nesprávně ztotožňovat individuální objekty takových trestných činů a na tom základě vylučovat možnost jednočinného souběhu mezi těmito trestnými činy by bylo hrubě



nesprávné, neboť podřazením trestné činnosti jen pod jediné z v úvahu přicházejících ustanovení by povaha a stupeň nebezpečnosti jednání pro společnost nebyly vystiženy. Správnost těchto úvah lze na př. dobře doložit na poměru skutkových podstat trestných činů zařazených do druhého oddílu VII. hl. zvláštní části tr. zák. Společným druhovým objektem těchto trestných činů je důstojnost člověka. Znamená to však, že individuální objekty všech trestných činů lze ztotožnit? Nikoli, neznamená. Vezměme si na příklad skutkovou podstatu trestného činu znásilnění (§ 238) a trestného činu soulože mezi příbuznými (§ 242). Při společném druhovém objektu (důstojnost člověka) jsou individuální objekty těchto trestných činů podstatně různé: ustanovení § 238 chrání nedotknutelnost ženy ve sféře jejích pohlavních vztahů (nebo jinak vyjádřeno právo ženy svobodně rozhodovat o svém pohlavním životě), objektem trestného činu § 242 je pak čistota rodinných a příbuzenských vztahů. Vzhledem k této podstatné různosti individuálních objektů je souběh trestných činů možný, neboť jinak by povaha a stupeň nebezpečnosti pro společnost nebyly dostatečně zhodnoceny.<sup>19)</sup> Z obdobných důvodů je také možný souběh mezi trestným činem porušení povinnosti veřejného činitele (§ 175) a trestným činem přijímání úplatku (§ 181), i když společným druhovým objektem je pořádek ve věcech veřejných, neboť individuální objekty těchto trestných činů jsou podstatně různé.<sup>20)</sup>

b) Předvídali jsme již, že se asi setkáme s výjimečnými případy, v nichž stupeň a povaha nebezpečnosti jednání pro společnost budou dostatečně vystiženy právním posouzením trestné činnosti nikoliv v souběhu, nýbrž jen podle jednoho z několika v úvahu přicházejících ustanovení, i když tato ustanovení chrání různé společenské vztahy. Tak na př.

<sup>19)</sup> Na různost objektů trestných činů podle § 238 a 242 tr. zák. velmi správně poukázal s. Rolenc v cit. již článku, který se také na tomto základě — jak již se o tom ostatně stala zmínka — právem rozhoduje pro možnost souběhu těchto trestných činů.

<sup>20)</sup> Správné je proto i rozhodnutí č. 28/1952, které se vyslovuje pro možnost souběhu obou trestných činů. V důvodech tohoto rozh. je i naznačena různost individuálních objektů těchto trestných činů: „Dávání nebo přijímání úplatku — praví se mimo jiné — pak možno označit za tak závažný poklesek proti zásadám socialistického soužití a zejména proti čistotě veřejného života (proloženo mnou — B. V.), že zvláštní společenská nebezpečnost takového činu by nebyla dostatečně vystižena a zhodnocena, kdyby úplatkářství, jehož dalším cílem tu ovšem je porušení povinností veřejného činitele (proloženo mnou — B. V.), nebylo přesto posuzováno ještě i zvláště v jedním souběhu jako zvláštní trestný čin“.



dopustí-li se velezrádce v rámci své protistátní činnosti trestného činu padělání veřejné listiny k usnadnění či zakrytí takové činnosti, bude zpravidla souzen jen podle ustanovení § 78 tr. zák. a souběh s ustanovením § 159 tu zpravidla nebude přicházet v úvahu.<sup>21)</sup> Podobně nepůjde o souběh trestného vraždy činu s trestnými činy podle § 255 nebo 246, nýbrž jen o vraždu, poškodí-li vrah šat oběti nebo projde-li smrtící projektil tělem oběti a poškodí pak ještě národní majetek. Na první pohled je zřejmý důvod, proč v těchto a podobných případech nepůjde o souběh: V takových případech dochází sice k porušení či ohrožení různých společenských vztahů (v prvním případě základů republiky a důvěry v pravost a pravdivost veřejných listin, v druhém případě lidského života a osobního či socialistického vlastnictví), avšak ohrožení či porušení jednoho objektu je v konkrétním případě ve srovnání se závažností porušení jiného objektu tak málo významné, že nebezpečnost takové trestné činnosti je plně zhodnocena jejím posouzením jen podle ustanovení, které postihuje závažnější trestnou činnost. V takových případech význam ustanovení určeného k ochraně jedněch společenských vztahů jako by byl fakticky konsumován (pohlcen) jiným ustanovením určeným k ochraně významnějších společenských vztahů. O takových ustanoveních budeme říkat, že jsou ve vzájemném poměru faktické konsumpce (*Lex consumens derogat legi consumptae*).<sup>22)</sup>

Je ovšem úkolem theorie trestního práva, aby vymezila okruh takových výjimek a dala obecné směrnice k řešení takových výjimečných případů. Máme předběžně zato, že takové výjimečné případy možno rozdělit do dvou základních skupin.

aa) Podstatu případů, jež patří do první skupiny, skvěle vystihuje podle našeho názoru s. Vyšinskij v obžalovací řeči v procesu o škůdcovství v elektrárnách SSSR.

„Může vzniknout právní otázka, proč jsme ve své žalobě nepoužili zvláštního článku, který mluví o úplatkářství, když žalujeme z úplatkářství. Proč tam není? Proč mezi těmi všemi články — 58 bod 6, 58 bod

<sup>21)</sup> Tak konstantně rozhoduje — jak o tom podává zprávu Sergejejeva v monografii citované v pozn. 5) — sovětská judikatura v případech, v nichž padělání listin je prostředkem k spáchání nebo zakrytí kontrarevolučních trestných činů.

<sup>22)</sup> V dalším výkladu se budeme ještě zabývat bližším zdůvodněním tohoto termínu, jakož i rozlišením případů faktické konsumpce od poměru subsidiarity.



7, 58 bod 9 a 58 bod 11 nebylo místa pro zvláštní článek pojednávající o úplatkářství — článek 118 trestního zákoníku? Odpověď na tuto otázku je velmi prostá: proto, že úplatek za podmínek postačujících k odůvodnění vznesení žaloby a doufám, i k odsouzení podle námi vznesené žaloby z kontrarevolučních trestných činů, je pouze zvláštní formou projevení se tohoto kontrarevolučního činu, protože za těchto podmínek a okolností úplatek sám o sobě je kontrarevolučním trestným činem, je největším a nejtěžším trestným činem proti státu. To není prostě úplatek, který se dává za prokázání nějaké „služby“, který by se nedotýkal a nebyl schopen dotknout samých základů soustavy státních vztahů. Když úplatek nabývá povahy způsobu, jehož pomocí pokoušejí se kontrarevolucionáři zasadit ránu právě těmto vztahům, zasáhnout právě tyto základy státních vztahů, nemůžeme jej již považovat za obyčejný úplatek v jeho specifické formě, jak je to vyjádřeno v čl. 117 a 118 trestního zákoníku RSFSR, to je, jako na přijetí odměny jakoukoli úřední osobou za konání nebo nekonání jakýchkoli služebních jednání, ale považujeme to jen za svérázný projev kontrarevolučního trestného činu, jehož prostřednictvím se projevuje tentýž třídní odpor proti dílu socialistické výstavby, který se projevuje také pomocí kontrarevoluční agitace a pomocí nejrůznějších prostředků při škůdcovství a odporu nepřátel naší země proti úspěchům naší socialistické výstavby“.<sup>23)</sup>

V případě, který je tu řešen, šlo se strany obviněných o trestnou činnost, která znamenala útok proti dvěma různým společenským vztahům (objektům): proti základům sovětského státu, ale též proti objektu trestného činu úplatkářství, jímž je — jak my říkáme — nestranný, osobními zájmy neovlivněný postup při vyřizování věcí obecného zájmu,<sup>24)</sup> či — jak se v praxi často říká — čistota veřejného života. Přece se však s. Vyšinskij rozhoduje jen pro právní posouzení této trestné činnosti podle ustanovení o kontrarevolučních trestných činech a nikoliv pro souběh s úplatkářstvím. Domníváme se, že důvod tohoto postupu lze objasnit především na základě učení o objektu trestného činu. Vždyť s. Vyšinskij říká: „To není prostě úplatkářství... který by se nedotýkal a nebyl schopen dotknout samých základů soustavy státních vztahů. Když úplatek nabývá povahy způsobu, jehož pomocí pokoušejí se kontrarevolucionáři

<sup>23)</sup> Soudní řeči, str. 360 — 361.

<sup>24)</sup> Sr. skripta Trestní právo hmotné, zvláštní část, Stát. ped. nakl. 1953, str. 251.



zasadit ránu právě těmto vztahům, zasáhnout právě tyto základy státních vztahů, nemůžeme jej již považovat za obyčejný úplatek v jeho specifické formě...“<sup>23</sup>. Zde s. Vyšinskij vystihuje, že v tomto případě šlo především a hlavně o útok proti základům sovětského státu, nejvýznamnějšímu to objektu v sovětském trestním právu, a nikoliv snad jen o pouhý útok proti čistotě veřejného života. S. Vyšinskij zde vysvětluje skutečnost, že se zřetelem na to, že trestný útok byl namířen proti základům sovětského státu, porušení druhého (za těchto podmínek nevýznamného) objektu — čistoty veřejného života — ztrácí svůj samostatný význam, ztrácí svůj obsah, stává se za těchto okolností *pouhou zvláštní formou projevení se* útoku proti základům sovětského státu, kontrarevolučního trestného činu. V tomto případě by pak posouzení trestné činnosti podle ustanovení o úplatkářství vedle ustanovení o kontrarevolučních trestných činech bylo nejen zbytečné s hlediska vystižení nebezpečnosti jednání pro společnost, nýbrž dokonce nesprávné, neboť by skreslovalo správnou právně politickou orientaci při hodnocení takové trestné činnosti. Je nesporné, že úvaha s. Vyšinského má všeobecný dosah, že stejně bude třeba řešit všechny obdobné případy, v nichž trestné porušení jednoho objektu se jeví ve srovnání s porušením jiného objektu tak nevýznamným, že ztrácí v konkrétním případě svůj samostatný význam a klesá na úroveň pouhé formy, v níž se projevuje jiné, mnohem závažnější porušení společenských vztahů, jiný trestný čin. Tak tomu bude na př. též v případě padělání veřejné listiny v rámci velezrádné či vyzvědačské činnosti a pod.

V theorii trestního práva jsou takové případy charakterisovány tak, že jednočinný souběh je vyloučen v případech, v nichž jeden trestný čin je bezvýznamným či podřadným *prostředkem*<sup>25)</sup> k spáchání jiného trestného činu. Věnuje se pak úsilí tomu, aby byly stanoveny bližší směrnice k řešení otázky, v kterých případech dlužno pokládat trestný čin za bezvýznamný (podřadný) prostředek k spáchání trestného činu jiného. Tak skripta obecné části právnické fakulty v Praze dávají tuto směrnici: „Je-li trestný čin prostředkem k spáchání trestného činu jiného, je třeba podrobným rozbořem skutkové podstaty (nejtěžšího) trestného činu a v porovnání s jinými ustanoveními zjišťovat, zda jde o prostředek k spáchání takového činu nutný nebo alespoň typický, k němuž již zákon stanovením

<sup>23)</sup> Termínu „prostředek“ se tu ovšem užívá v širším slova smyslu.



vysoké trestní sazby bere zřetel...“.<sup>26)</sup> Podle našeho názoru však tato směrnice je pochybná. Říká se především, že musí jít o prostředek nutný nebo alespoň typický. Avšak typičnost prostředku naprosto nelze zaměňovat s jeho bezvýznamností (podřadností). Tak třeba padělání veřejné listiny je zajiště typickým prostředkem k spáchání či zakrytí trestného činu rozkrádání národního majetku, ohrožení zásobování, podvodu a jiných majetkových deliktů. Vzhledem k významu objektu chráněného v ustanovení § 159 — důvěře v pravost a pravdivost veřejných listin — bude však nebezpečnost trestné činnosti zpravidla dostatečně vystižena jen souběhem ustanovení § 159 s trestným činem, k němuž bylo padělání prostředkem.<sup>27)</sup> Říká se dále, že je třeba zjistit, zda zákon již stanovením vysoké trestní sazby za závažnější trestný čin bere na zřetel trestný čin, jenž byl prostředkem k spáchání tohoto závažnějšího trestného činu. K této směrnici nelze nezaujmout kritický postoj. Tato směrnice totiž snadno může vést k nesprávnému názoru, že otázku možnosti či vyloučení souběhu je třeba řešit jen podle výše trestních sazeb stanovených ve skutkových podstatách sbíhajících se trestných činů. Mohla by vést k mechanickým a šablonovitým závěrům, že v tom či onom případě je možno jednočinný souběh vyloučit, jestliže užití zásad o ukládání trestu při souběhu by nemělo vlivu na výši trestní sazby, v jejímž rámci by se měl pachatel uložit trest. Ve skutečnosti výše trestních sazeb je sice důležitým, zdaleka však ne hlavním a jediným vodítkem pro řešení otázky, jsou-li povaha a stupeň nebezpečnosti pro společnost dostatečně vystiženy právním posouzením trestné činnosti jen podle jednoho z v úvahu přicházejících ustanovení, pro řešení otázky, jde-li o bezvýznamný (podřadný) „prostředek“ k spáchání jiného trestného činu. Tak kdybychom na př. v případě, kdy členové velezrádné skupiny se dopustí v rámci své velezrádné činnosti vraždy (na př. babický případ), vycházeli jen z trestních sazeb, mohli bychom snad dospět k závěru, že přísné sazby stanovené za spáchání velezrady stačí k potrestání pachatele, že i v tomto případě jednočinný souběh § 78 s ustanovením o vraždě (§ 216) je snad zbytečný.

<sup>26)</sup> Sr. skripta citovaná v pozn. 17, str. 207 — 208.

<sup>27)</sup> V souladu s tímto pojetím se říká na př. v důvodech k rozh. č. 29/1952 Sb.: Jestliže pachatel trestného činu (roz. padělání veřejné listiny podle § 159 — B. V.) přitom sleduje i své majetkové obohacení, resp. hmotné poškození jiných, nutno tuto stránku jeho činnosti zhodnotit použitím jiných skutkových podstat (na př. § 245 odst. 1 písm. c) tr. zák., § 249 tr. zák.)...



Takové řešení by ovšem bylo hluboce nesprávné. Právní kvalifikací jen podle § 78 by nebyla vystižena povaha nebezpečnosti této trestné činnosti pro společnost, nebylo by již v právní kvalifikaci názorně ukázáno, že v tomto případě nešlo jen o zrádce vlasti, nýbrž i o sprosté vrahy našich občanů. Nebylo by již v právní kvalifikaci názorně ukázáno na formy a metody boje reakce, která po politické porážce se snaží dosáhnout obnovy svého „ztraceného ráje“ — restaurace kapitalismu — všemi zločinnými prostředky, která se neštítí i vražd našich občanů. A právě tuto zločinnou tvář třídních nepřátel je třeba našim lidem neustále ukazovat. „Právě zde na Moravskobudějovicku — zdůraznil s. Novotný občanům jihlavského kraje — jste zrůdnou tvář našich nepřátel, kulaků i v americkém žoldu sloužících zrádných utečenců, poznali na vlastní kůži. Poznali jste, že se neštítí ani paličství, ani vraždy, jako tomu bylo v Babičích ve vašem okrese.“ (Rudé právo, 20. září 1954). Nebyl by zkrátka takovou právní kvalifikací splněn úkol, který zdůraznil již s. Gottwald na IX. sjezdu — postavit reakci politicky na pranýř. A tak otázka správného zhodnocení stupně a povahy nebezpečnosti jednání pro společnost je otázka především politická a nelze ji mechanicky řešit srovnáním výše trestních sazeb.<sup>28)</sup> A ještě jeden příklad.

<sup>28)</sup> Je ovšem třeba zdůraznit, že náš výklad nechce vést k tomu, aby byl vůbec podceňován význam srovnávání trestních sazeb v úvahu přicházejících trestných činů, neboť trestní sazby jsou přece výrazem stupně nebezpečnosti jednání pro společnost. Tak není zejména možné, aby vyloučením souběhu se došlo — není-li pro to zvláštní důvod jako v případech speciality — k takovému důsledku, že by pachatel musel být posuzován mírněji než kdyby jeho činnost byla posouzena podle zásad o ukládání trestu při souběhu. Zákon přece nechtěl privilegiovat pachatele, který se dopustil nejen útoku proti jednomu objektu, nýbrž proti různým chráněným společenským vztahům. Dále je třeba zdůraznit, že ve výše uvedeném případě bylo by zpravidla třeba kvalifikovat trestnou činnost jako souběh ustanovení § 216 s ustanovením § 78 odst. 3 písm. f) (je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost). Za okolnost zvláště přitěžující je tu třeba zpravidla pokládat skutečnost, že pachatel v rámci velezrádné činnosti použil teroru jako jednoho z nejostřejších a nejhnusnějších forem útoků svržených vykořisťovatelských tříd proti lidově demokratickému zřízení. Tento zvlášť nebezpečný *způsob (forma) zločinné činnosti* by nebyl dostatečně zhodnocen jen kvalifikací podle § 78 odst. 1 či 2 v souběhu s ustanovením § 216 odst. 1, neboť souběhem s § 216 odst. 1 není ještě vystižen teroristický ráz vražedné činnosti. Nelze ovšem nevidět, že do tr. zák. by měla být zařazena po vzoru sovětského trestního práva samostatná skutková podstata teroristického činu (obdoba čl. 588 tr. kod. RSFSR), která výrazněji vystihuje povahu nebezpečnosti pro společnost takové trestné činnosti.



Mohlo by se na př. stát, že členové velezrádné skupiny — chtějící vystupovat jako partyzáni — vystavovali by třeba potvrzení, že získaný majetek byl odebrán k účelům „partyzánského“ „boje. I v tomto případě by bylo správné posuzovat takovou trestnou činnost nejen jako velezradu, nýbrž i jako trestný čin loupeže, i když posuzování takové trestné činnosti i podle § 232 by vůbec nemělo vliv na výši trestní sazby. Kvalifikací podle § 232 by však bylo jasně ukázáno, že zde nešlo o žádné „vlastence“, „partyzány“, nýbrž o zločinné velezrádce, kteří „chtějí restaurace kapitalismu dosáhnout cestou války, cestou porážky vlastní země, prováděním atentátů, sabotáží, vražd, loupeží“.<sup>29)</sup> Vůbec pokládáme za předem k nezdaru odsouzené pokusy vysvětlit pojem „bezvýznamný (podřadný) prostředek“ pomocí jednoho či dvou mechanických kritérií jako jsou na př. typičnost prostředku nebo srovnání trestních sazeb. Máme za to, že otázku, zda jde o takový bezvýznamný prostředek, je třeba posoudit podle okolností konkrétního případu se zvážením všech momentů, které určují nebezpečnost jednání pro společnost a její stupeň, srovnáním významu tohoto „prostředku“ se závažností druhého trestného činu, k němuž byl první trestný čin prostředkem. Velký význam tu bude mít především srovnání významu objektů obou trestných činů (vzpomeňme si na př. na srovnání objektu kontrarevolučních trestných činů (základy sovětského státu) s objektem úplatkářství (čistota veřejného života). A tak navrhuje tuto obecnou směrnicí k řešení případů tohoto druhu: *Je-li trestný čin „prostředkem“ k spáchání jiného závažnějšího trestného činu, stačí k vystižení povahy a stupně nebezpečnosti takové trestné činnosti pro společnost její posouzení jen podle ustanovení o závažnějším trestném činu, pokud „prostředek“ je v konkrétním případě tak bezvýznamný, že se stává pouhou formou projevení se onoho závažnějšího trestného činu.*

bb) Do druhé skupiny patří ty případy, v nichž také došlo jedním skutkem k útoku proti různým společenským vztahům chráněným dvěma různými ustanoveními trestního zákona, a také v těchto případech se útok proti jednomu objektu jeví bezvýznamným ve srovnání s druhým závažnějším trestným úkolem. Avšak zde není oné těsné vnitřní souvislosti mezi oběma porušeními společenských vztahů, nelze nijak říci, že jeden z útoků byl „prostředkem“ k provedení útoku závažnějšího. Sem

<sup>29)</sup> Klement Gottwald, 1949 — 1950, vyd. Svoboda, str. 205 (z projevu na zasedání ÚV KSČ 24. února 1950).



patří již uvedený příklad, kdy při vraždě smrtící projektil projde tělem oběti a poškodí pak ještě třeba národní majetek, sem patří na př. i případ, kdy vězeň uprchne z vazby (§ 171 písm. b)) v obyčejném trestanec-kém oděvu. Již na první pohled je zřejmé, že by bylo nesprávné postihnout v prvním případě vraha ještě snad podle § 246 či v druhém případě pachatele trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí ještě podle § 245 tr. zák. jako rozkradače národního majetku. V těchto případech nejde ovšem o trestný čin, který je bezvýznamným prostředkem k spá-chání trestného činu jiného, nýbrž takový trestný čin se jeví jako *bezvý-  
znamný vedlejší produkt hlavní trestné činnosti*, jako podřadný doprovodný zjev při spáchání závažnějšího trestného činu. Také zde nebude vý-jimečně přicházet v úvahu jednočinný souběh, ač došlo k porušení růz-ných společenských vztahů.

##### 5. NĚKOLIK POZNÁMEK K VZÁJEMNÉMU POMĚRU USTANOVENÍ URČENÝCH K OCHRANĚ TÝCHŽ SPOLEČENSKÝCH VZTAHŮ

Nyní několik poznámek k těm případům, v nichž pachatel svým jednáním poruší dvě nebo několik ustanovení určených k ochraně týchž spo-lečenských vztahů a v nichž je proto jednočinný souběh zpravidla vylou-čen, neboť nebezpečnost jednání pro společnost je již dostatečně zhodno-cena užitím jednoho z porušených ustanovení.

A. Především je třeba zdůraznit, že v některých případech může jít o ustanovení určená k ochraně týchž společenských vztahů, i když indivi-duální objekty těmito ustanoveními chráněné nejsou zcela totožné. Pojem „týž společenské vztahy“ nelze patrně zcela ztotožňovat s pojmem „týž individuální objekt trestného činu“. Máme tu na mysli případy, kdy mezi různými individuálními objekty je takový poměr, že jeden objekt je vlastně podrázen jinému objektu. Společenské vztahy, které jsou objektem jednoho trestného činu, jsou součástí či zvláštním úsekem v okruhu spo-lečenských vztahů chráněných ustanovením o jiném trestném činu. Tak na př. objektem trestného činu vraždy podle § 216 je život každého obča-na, objektem trestného činu vraždy na ústavním činiteli podle § 104 je život ústavních činitelů, objektem trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je pak život novorozeněte. Je zřejmé, že objekty dvou posléze uvedených trestných činů jsou v poměru k objektu vraždy podle § 216 v poměru podrázenosti, že tyto objekty tvoří zvláštní úsek v okruhu společenských vztahů chráněných ustanovením § 216 tr. zák. Obdobný



poměr je zajisté též mezi objekty chráněnými v ustanoveních § 189 (pomluva) a 180 tr. zák. (urážka veřejného činitele): objektem prvního trestného činu je vážnost každého občana, objektem druhého trestného činu je vážnost veřejného činitele. Stejně je tomu s objektem trestných činů podle §§ 181 a n. a § 156 tr. zák. Ustanovení o úplatkářství chrání čistotu veřejného života vůbec, ustanovení o úplatkářství při volbách čistotu zvláštního úseku našeho veřejného života — volebního aktu. Podobně je třeba zastávat, že i ustanovení § 78 (velezrada) a ustanovení § 84 (sabotáž) jsou určeny k ochraně týchž společenských vztahů, neboť hospodářské základy republiky, které jsou objektem trestného činu sabotáže, jsou nesporně součástí společenského řádu republiky chráněného v ustanovení § 78 tr. zák. A tak i v těchto případech jde o ochranu týchž společenských vztahů poskytnutou různými ustanoveními trestního zákona a také v těchto případech platí zásada, že jednočinný souběh mezi ustanoveními určenými k ochraně týchž společenských vztahů je zpravidla vyloučen.

B. Domníváme se, že do této druhé skupiny případů (t. j. těch případů, v nichž různá ustanovení tr. zák. chrání tytéž společenské vztahy), patří ta ustanovení trestního zákona, která jsou — jak se běžně v theorii trestního práva i v soudní praxi říká — v poměru speciality a subsidiarity (podpůrnosti). A tak je třeba, abychom nyní přikročili k zběžnému rozboru poměru speciality a subsidiarity s hlediska učení o objektu trestného činu:

a) *Poměr speciality.* (Lex specialis derogat legi generali).

Ve skriptech právnické fakulty v Praze je princip speciality vymezen takto: „V případě speciality jde o takový poměr dvou skutkových podstat, při němž jedna ze skutkových podstat má zúžený obsah, zákonné znaky jedné skutkové podstaty jsou v jiné skutkové podstatě nahrazeny znaky zvláštními... Ustanovení zvláštní (speciální) má přednost před ustanovením obecným, a to i když je mírnější...“<sup>30)</sup> Vidíme, že jde o vymezení, které je přesnou aplikací stěžejní formálně logické poučky o poměru obecného a zvláštního v oboru trestního práva. Jde o vymezení, které je majetkem theorie trestního práva již po staletí. Jde o poučku, která zcela výjimečně i v buržoasní vědě trestního práva byla mnohdy považována za nespornou, takže německý kriminalista Mezger mohl tu dokonce konsta-

<sup>30)</sup> Skripta cit. v pozn. 17, str. 210.



tovat jednotu názorů: „V názoru na podstatu a znaky speciality se vcelku shodujeme“.<sup>31)</sup> Není ani příliš těžké prokázat, že skutkové podstaty, které jsou navzájem v poměru obecného a zvláštního, jsou určeny k ochraně týchž společenských vztahů, a že tedy vyloučení jednočinného souběhu v těchto případech je v souladu s našimi výchozími zásadami. Ve velmi četných případech speciality jsou právě objekty příslušných ustanovení v poměru obecného a zvláštního, společenské vztahy, které jsou objektem jednoho z trestných činů, tvoří — jak už jsme o tom hovořili v předchozí poznámce — *zvláštní úsek* v okruhu společenských vztahů chráněných (obecným) ustanovením o jiném trestném činu. Tak na př. srovnáme-li skutkové podstaty trestného činu obyčejné vraždy a vraždy na ústavním činiteli (§§ 216 a 104 tr. zák.), snadno seznáme, že obě skutkové podstaty se vůbec liší jenom tím, že jejich objekty jsou v poměru obecného a zvláštního (život člověka a život ústavního činitele). V tomto případě je tedy objekt zvláštní skutkové podstaty (§ 104) jediným zvláštním znakem, který nahrazuje ve smyslu vymezení ve skriptech podaného obecný znak obecné skutkové podstaty (§ 216). V jiných případech je objekt pouze jedním z více zvláštních znaků skutkové podstaty, které nahrazují obecné znaky v jiné skutkové podstatě (obecné). Tak skutková podstata trestného činu vraždy novorozeného dítěte se liší od skutkové podstaty obyčejné vraždy nejen zvláštním objektem (život novorozeněte), ale též zvláštními vlastnostmi subjektu (pachatelem může být jen matka novorozeněte), dalšími zvláštními znaky jsou pak dále znak „v rozrušení způsobeném porodem“ a konečně doba činu („při porodu nebo hned po něm“). V ostatních případech speciality je konečně individuální objekt obou skutkových podstat zcela totožný a jen jiné jejich znaky jsou v poměru obecného a zvláštního. Tak je tomu na př. ve vztahu obou skutkových podstat trestného činu neposkytnutí pomoci (§§ 227 a 228), které mají též individuální objekt (život a zdraví člověka), avšak jiné znaky těchto skutkových podstat jsou v poměru obecného a zvláštního. Ve všech případech speciality však jde o skutkové podstaty určené k ochraně týchž společenských vztahů a vyloučení jednočinného souběhu je proto v souladu s obecným vymezením podstaty jednočinného souběhu na základě učení o objektu trestného činu.

---

<sup>31)</sup> Mezger, *Strafrecht*, str. 472.



Konstatovali jsme, že vymezení principu speciality na základě přísně formálně logické úvahy je třeba považovat za zásadu všem věkům odolávající, takřka za zkamenělý útvar. Přece se však ihned neskloníme před její majestátností a odvážíme se pokusu poodhalit Achillovu patu této nezranitelné bytosti. Máme dvě pochybnosti o tom, zda je správné vymezení zásady speciality pouze na základě přísně formálně logických úvah.

aa) Především je třeba konstatovat, že mezi některými skutkovými podstatami, o nichž je obecně známo, že jsou navzájem v poměru speciality, není — přísně logicky vzato — „čistý“ poměr obecného a zvláštního. Tak na př. se běžně říká,<sup>32)</sup> že skutková podstata trestného činu urážky veřejného činitele je zásadně zvláštní v poměru k obecné skutkové podstatě trestného činu pomluvy (§§ 180 a 189 tr. zák.). Ve skutečnosti tomu tak docela není. Má-li být totiž s hlediska zásad formální logiky jeden pojem uznán za zvláštní v poměru k jinému pojmu (obecnému), musí zvláštní pojem alespoň ve zvláštních znacích obsahovat všechny znaky pojmu obecného. Prostě řečeno — platí zásada, že všechno, co možno povědět o obecném pojmu, možno povědět i o zvláštním pojmu (nikoli ovšem naopak).<sup>33)</sup> Tato zásada však o poměru zmíněných skutkových podstat zřejmě důsledně neplatí. Každá pomluva obsahuje znak „sdělení nepravdy“, každá urážka veřejného činitele však nemusí být nepravdivá (na př. mohu někoho urazit, řeknu-li o něm, že je mrzák, i když je to pravda, pokud má můj výrok v konkrétním případě urážlivou povahu). Podobně nelze uznat — přísně logicky vzato —, že v poměru obecného a zvláštního jsou skutkové podstaty neposkytnutí pomoci podle §§ 227 a 228, i když i zde je poměr speciality všeobecně uznán.<sup>34)</sup> A tak třeba dojít k závěru, že mezi některými skutkovými podstatami, které jsou v poměru speciality, je jen přibližně (zhruba) poměr obecného a zvláštního ve smyslu zásad formální logiky.

bb) V theorii i soudní praxi je sporná otázka, jaký je poměr mezi

<sup>32)</sup> Sr. na př. komentář str. 333 nebo uvedená skripta zvláštní části (pozn. 24), str. 248.

<sup>33)</sup> Tuto zásadu dobře objasňuje Strogovič na tomto příkladě: „Na příklad pojem „ssavec“ (nadřazený pojem) a „kůň“ (podřazený pojem). Všechno, co je vlastní ssavcům, je vlastní i koni, na př. ssavci i kůň dýchají plicemi, atd. Ale ne všechno, co je vlastní koni, bude vlastní všem ssavcům, na př. koně mají kopyta, zatím co mnozí ssavci kopyta nemají“. (M. S. Strogovič, Logika, str. 81 slov. překladu.)

<sup>34)</sup> Sr. na př. komentář, str. 412 a rozh. č. 112/1952.



skutkovou podstatou trestného činu rozkrádání národního majetku a majetku lidových družstev (§ 245) a skutkovou podstatou pytláctví (§ 256 tr. zák.). Kdybychom zkoumali poměr obou skutkových podstat jediné s hlediska zásad formální logiky, museli bychom se patrně přiklonit k názoru, že skutková podstata pytláctví je v poměru ke skutkové podstatě podle § 245 speciální. Vždyť útoky proti předmětům cizího práva myslivosti či rybolovu (zejména proti zvěři a rybám) se jeví — formálně logicky vzato — zpravidla jako zvláštní případy poškozování socialistického vlastnictví. Takové řešení by však bylo nesprávné, neboť by znamenalo bezdůvodné privilegování pytláckých útoků proti socialistickému vlastnictví, a vedlo by k oslabení ochrany myslivosti a rybolovu, což — jak se správně uvádí — zákonodárce zajisté nezamýšlel. Proto je se třeba přiklonit k názoru, že ustanovení o pytláctví je v poměru k ustanovení o rozkrádání podřízené, i když nelze upřít, že s hlediska zásad formální logiky je možno pytláctví ke škodě národního nebo družstevního majetku považovat za zvláštní případ rozkrádání socialistického vlastnictví.

A tak se ukazuje, že s vymezením poměru speciality na základě pouhých formálně-logických úvah zřejmě nevystačíme, že formální vymezení poměru speciality musí být doplněno vymezením materiálním. A k takovému vymezení lze dospět podle našeho názoru jediné na základě našich obecných zásad získaných na základě učení o materiální podmínce trestného činu — nebezpečnosti jednání pro společnost. Předběžně bychom formulovali takové materiální vymezení podstaty poměru speciality asi takto: *V poměru speciality jsou ustanovení určená k ochraně týchž společenských vztahů, je-li účelem zákona jedním z těchto ustanovení zvláště postihnout určitý druh útoků proti týmž společenským vztahům, aby byla vystižena zvláštní povaha a stupeň nebezpečnosti takových útoků pro společnost.* Zvláštní povaha a stupeň nebezpečnosti útoků proti týmž společenským vztahům postižených speciálním ustanovením jsou v nejčastějších případech zřejmě patrný již z přísnější trestní sazby speciálního ustanovení (sr. na př. přísnější trestní sazby speciálních ustanovení §§ 104 (vražda na ústavním činiteli), 108 (násilí na ústavním činiteli), 275 (spolčení k zběhnutí) v poměru k příslušným ustanovením §§ 216 (vražda), 177 (násilí na veřejném činiteli) a 166 (spolčení) a pod. V jiných méně častých případech speciality se naopak zvláštní povaha a stupeň nebezpečnosti útoků postižených ustanovením zvláštním projevují v mírnější trestní sazbě speciálního ustanovení (tak na př. vražda novorozeněte [§ 217] je mírněji trest-



ná než prostá vražda [§ 216]).<sup>35)</sup> Ve výjimečných případech zvláštní povaha a stupeň nebezpečnosti zvláště postižených útoků se neprojeví v rozdílné trestní sazbě obecného a zvláštního ustanovení. Tak na př. speciální ustanovení postihující spolčení k vraždě na ústavním činiteli (§ 107) má stejnou trestní sazbu (pět až deset let) jako obecná ustanovení o spolčení podle § 166 odst. 3 tr. zák. I v tomto případě chtěl zákon pomocí zvláštní, samostatné trestní hrozby vystihnout zvláštní povahu a stupeň nebezpečnosti takových případů spolčení.

Je třeba v této souvislosti vůbec zdůraznit, že v socialistickém trestním zákonodárství dochází k tvorbě speciálních skutkových podstat nejen proto, aby speciálním postižením některých útoků proti týmž společenským vztahům se dosáhlo přísnějšího či mírnějšího potrestání pachatele. Taková speciální ustanovení jsou vytvářena především proto, aby zvláštním, výslovným a samostatným postižením určitých útoků se zdůraznila jejich akutní nebezpečnost v konkrétní situaci, aby se upoukala pozornost k boji proti takovým trestným činům. Tvorba speciálních skutkových podstat má tedy v socialistickém trestním právu především mobilizační význam. Můžeme se poučit ze zkušeností sovětského trestního zákonodárství, v němž nezdůrazněno docházelo k vydávání speciálních ustanovení postihujících útoky zvláštního druhu proti společenským vztahům již před tím jinak chráněným sovětským trestním právem. Tak na př. ve výnosu presidia Nejvyššího sovětu SSSR ze dne 10. června 1940 „O odpovědnosti za odvádění nekvalitních nebo nekompletních výrobků

<sup>35)</sup> V uvedeném případě je zcela jasný důvod, proč speciální ustanovení je mírnější (čin je spáchán matkou v rozrušení způsobeném porodem a tato okolnost zmenšuje stupeň jeho nebezpečnosti v poměru k obecnému trestnému činu vraždy podle § 216 tr. zák.). Naproti tomu ti, kteří spatřují v ustanovení o pytláctví mírnější speciální ustanovení v poměru k ustanovení § 245, nejsou s to uvést přesvědčivý důvod, proč třeba pokládat útoky proti socialistickému vlastnictví ve formě pytláctví za méně nebezpečné pro společnost než jiné takové útoky postižené v ustanovení § 245. Nepřesvědčivý je důvod, který uvádí Sedláček, který se snaží vysvětlit menší nebezpečnost pytláctví tím, že tento trestný čin je spáchán z lovecké vášně a dokonce poukazuje na souvislost činnosti muže jako lovce v dávných dobách v souvislosti s pytláctvím. To bychom snad podle toho také mohli dojít k závěru, že je třeba privilegiovat případy rozkrádání úrody na družstevních polích s tím, že jde o atavismus z pradávných dob, kdy lidé se volně živili sbíráním plodů přírody. Právě proto nemůžeme uznat ustanovení o pytláctví za speciální případ rozkrádání, protože neznáme přesvědčivý materiální důvod, pro který by zákonodárce chtěl dát přednost mírnějšímu ustanovení o pytláctví.



a za nedodržování povinných standartů průmyslovými podniky“ jsou obsažena speciální ustanovení zaměřená k rozhodnému boji proti odvádění nekvalitních a nekompletních výrobků, i když takové útoky mohly být již před tím postiženy podle obecných ustanovení trestního kodexu RSFSR (jako úřední trestné činy podle čl. 111, 128 nebo 109 tr. kodexu RSFSR, jímž v našem trestném zákoně v podstatě odpovídají ustanovení §§ 176 a 175 tr. zák.). Sovětský kriminalista A. N. Trajnin pokládá tvorbu takových speciálních norem, které mobilisují k boji s trestnými činy zvláště aktuálními v konkrétní politické situaci, za zákonitý proces ve vývoji sovětského trestního zákonodárství, který nazývá procesem konkretisace skutkových podstat (Sostav prestuplenija po sovětskomu ugovolnomu pravu, str. 268 a n.). Bylo by třeba i u nás se v tomto směru poučit ze zkušeností sovětského trestního zákonodárství. Bylo by třeba patrně opustit názory, podle nichž není třeba vydávat nová trestní ustanovení, je-li trestná činnost, o níž jde, již postižena obecnými ustanoveními trestního zákona.

b) *Poměr subsidiarity*. (Lex primaria derogat legi subsidiariae).

Také ty skutkové podstaty, které jsou navzájem v poměru podpůrnosti (subsidiarity), se podle našeho názoru především vyznačují tím, že jsou určeny k ochraně týchž společenských vztahů. Uvedme na důkaz toho některé příklady subsidiarity:

Subsidiární jsou na př. tato ustanovení:

1. ustanovení postihující vzdálenější stadia uskutečňování trestného činu v poměru k ustanovením postihujícím stadia bližší k dokonání trestného činu (na př. spolčení v poměru k pokusu, pokus v poměru k dokonání trestného činu);

2. ustanovení o trestném činu ohrožovacím k ustanovení o trestném činu poruchovém.

3. ustanovení postihující trestný čin spáchaný z nedbalosti k ustanovení postihujícímu též trestný čin spáchaný úmyslně.

Je na první pohled zřejmé, že v těchto případech subsidiární ustanovení postihují útoky proti týmž společenským vztahům jako jim odpovídající ustanovení primární.

Zdálo by se, že zkoumání ustanovení, která jsou v poměru subsidiarity, s hlediska objektu trestného činu je nadbytečné, že se v theorii i praxi již dávno dospělo k tomu, že právě uvedená ustanovení jsou v poměru subsidiarity, aniž se uvažovalo o tom, zda taková ustanovení chrání či



nechrání tytéž společenské vztahy. My se však domníváme, že totožnost chráněných společenských vztahů je naprosto nezbytným a nezanedbatelným znakem pojmu subsidiarity. Dokážeme toto své tvrzení na konkrétním případě. V soudní praxi vyvstala otázka, je-li možný jednočinný souběh ustanovení § 187 odst. 2 tr. zák. o trestném činu opilství s ustanovením o trestném činu ublížení na zdraví z nedbalosti (§§ 221, 222) resp. s ustanovením o poškození národního majetku z nedbalosti (§ 246). - V rozh. č. 54/1951 byl vysloven k této otázce právní názor, že ustanovení § 187 odst. 2 je v poměru k ustanovení §§ 222, 221 i 246 subsidiární, a to z toho důvodu, že zde jde o poměr deliktu ohrožovacího k trestným činům poruchovým. Pozastavili jsme tento názor, který pokládáme za pochybený a nesprávný. Již v citovaném článku „Nad prvním komentářem k našemu trestnímu zákonu“ jsme k této otázce uvedli: „Na subsidiaritě se zřejmě usuzuje proto, že trestný čin podle § 187 odst. 2 se pokládá za ohrožovací v poměru k trestnému činu poruchovému (§ 221). Takové hledisko však není nepochybné. To proto, že trestný čin podle § 187 ohrožuje daleko širší oblast společenských vztahů, než je zdraví jednotlivého člověka (§ 221). Ohroženy jsou život nebo zdraví lidí nebo majetku. Druhovým objektem je zde pořádek ve věcech veřejných. Proto ohrožení opilstvím podle § 187 odst. 2 může být pro společnost nebezpečnější než způsobení poruchy zdraví jednotlivému člověku ve smyslu § 221 odst. 1, což je vyjádřeno v zákoně i trestní sazbou, která u § 187 odst. 2 má vyšší horní hranici (odnětí svobody až do 6 měsíců) než u § 221 odst. 1 (až na 3 měsíce). Z těchto důvodů máme za to, že souběh obou ustanovení je možný“.<sup>36)</sup> Tento příklad jasně dokazuje, že totožnost chráněných společenských vztahů je nezbytným znakem subsidiarity, že tedy na př. ustanovení postihující ohrožení je jen v tom případě subsidiární k ustanovení postihujícímu poruchu, jde-li o ohrožení a poruchu týčž společenských vztahů.

Je ovšem samozřejmé, že podstata subsidiarity není určena toliko tím, že subsidiární ustanovení chrání tytéž společenské vztahy jako jemu odpovídající ustanovení primární. Vždyť přece také ustanovení obecné a speciální chrání — jak již bylo vysvětleno — tytéž společenské vztahy. Jaký je tedy rozdíl mezi poměrem subsidiarity a mezi poměrem speciality? Obyčejně se vysvětluje podstata poměru subsidiarity v tom smyslu, že subsidiární ustanovení se již vedle primárního ustanovení neuplatní z to-

<sup>36)</sup> Sr. článek Vybírala a Nezkusila cit. v pozn. 6).



ho důvodu, že znaky subsidiárního ustanovení jsou již zahrnuty ve znacích ustanovení primárního, že primární ustanovení již obsahuje (vyčerpává) ustanovení subsidiární. Tak na př. s. Rolenc vystihuje podstatu subsidiarity takto: „O jednočinný souběh nejde v případech, kdy trestné činy, jejichž znaky pachatel svým skutkem naplnil, jsou k sobě v poměru subsidiarity, to jest, kdy subsidiární mírněji trestná skutková podstata je zahrnuta již v skutkové podstatě trestného činu přísněji trestného“.<sup>37)</sup> Podobně Poláček píše, že o poměr subsidiarity jde tehdy, „když subsidiární mírněji trestná skutková podstata je obsažena v skutkové podstatě přísněji trestné“.<sup>38)</sup> Je nepochybné, že takové formální určení podstaty subsidiarity postačuje ve většině případů. (Tak na př. znak vyzvídání státního tajemství (§ 91) je obsažen ve znaku vyzvídání státního tajemství v úmyslu vyzradit je cizí moci (§ 86), spolčení se k podvracení základů republiky (§ 79) je již obsaženo v spolčení se k rozvracení základů republiky (§ 78 odst. 2 písm. a)), pokus je obsažen v dokonaném trestném činu, ohrožení v poruše a pod.). Takové formální určení subsidiarity však není podle našeho názoru dostačující. Není především dostačující proto, že neodlišuje jasně případy subsidiarity od případů speciality. Vždyť obecné ustanovení je také zahrnuto v ustanovení speciálním (tak na př. v ustanovení o vraždě novorozeného dítěte matkou jsou zahrnuty všechny znaky prosté vraždy). Vždyť obecné ustanovení se uplatní také jen tehdy, neužije-li se ustanovení zvláštního, právě tak jako subsidiárního ustanovení se užije jen tehdy, není-li čin trestný podle ustanovení primárního. Jak tedy možno rozpoznat ustanovení obecné od ustanovení subsidiárního? Druhý nedostatek formálního vymezení subsidiarity spočívá podle našeho názoru v tom, že podle tohoto vymezení nelze uznat na subsidiaritu v takových případech, v nichž všechny znaky jednoho ustanovení nezahrnují všechny znaky ustanovení jiného. Tak na př. nelze uznat ustanovení o trestném činu opilství podle § 187 odst. 1 al. 1 za subsidiární v poměru k ustanovení o opilství podle § 186 tr. zák., neboť — přísně vzato — v ustanovení § 186 není zahrnut znak „ač je v opilství náchylný k výtržnostem“, který charakterisuje zvláštní vlastnosti subjektu trestného činu podle § 187 odst. 1 al. 1 tr. zák. A skutečně, někteří právě z tohoto důvodu poměr subsidiarity mezi oběma ustanove-

<sup>37)</sup> Sr. Rolencův článek v Socialistické zákonnosti cit. v pozn. 6).

<sup>38)</sup> Sr. Poláčkův článek cit. v pozn. 6).



ními neuznávají. Tak v podstatě argumentuje proti subsidiární povaze ustanovení § 187 odst. 1 al. 1 s. Opěla: „Trestní zákon rozeznává v §§ 186, 187 dva rozličné druhy trestných činů opilství s různými skutkovými znaky. Opilství podle § 187 předpokládá, aby pachatel byl v opilosti náchylný k výtržnostem, ustanovení § 186 takovou vlastnost pachatele nevyžaduje“.<sup>39)</sup> S. Opěla na základě této argumentace dochází k závěru, že jednočinný souběh obou ustanovení je možný. My se však domníváme — a v dalším výkladu tento názor podrobněji vysvětlíme, že tento závěr je nesprávný, protože vychází pouze z formálního vymezení poměru subsidiarity a odporuje základnímu smyslu právního institutu jednočinného souběhu trestných činů, jímž je vystižení povahy a stupně nebezpečnosti jednání pro společnost.

Jsme toho názoru, že právě tak jako poměr speciality, tak i poměr subsidiarity je třeba vymezit nejen formálně, nýbrž i materiálně, na základě učení o materiální podmínce trestného činu — nebezpečnosti jednání pro společnost a na základě učení o objektu trestného činu. V případě speciality chtěl zákon podle speciálního ustanovení přednostně postihnout určitý druh útoků proti týmž společenským vztahům, aby vystihl zvláštní povahu a stupeň takových útoků pro společnost. K vytvoření subsidiárního ustanovení však zákonodárce vedly úvahy jiné. Zákonodárce především postihl pomocí jednoho ustanovení nejzávažnější útoky proti určitým společenským vztahům, tímto ustanovením — primárním — poskytl základní ochranu těmto společenským vztahům. Ochranu těchto společenských vztahů proti těmto nejzávažnějším útokům však nepokládal za dostačující, a proto tuto ochranu ještě rozšířil i proti méně závažným útokům téhož druhu proti týmž společenským vztahům. Vytvořil proto vedle primárních ustanovení ustanovení subsidiární (podpůrná), která mají za účel poskytnout podpůrnou ochranu pouze pro ty případy, nejsou-li útoky proti týmž společenským vztahům již postiženy ustanovením primárním. V těch však případech, na které dosahuje již ochrana poskytnutá ustanovením primárním, bylo by ovšem nadbytečné posuzovat takovou trestnou činnost ještě i podle ustanovení subsidiárního, neboť povaha a stupeň nebezpečnosti takové trestné činnosti jsou plně vystiženy právním posouzením trestné činnosti podle primárního ustanovení. Př.: Ustanovením § 86 poskytl tr. zákon základní ochranu před nejzávažnějšími útoky

<sup>39)</sup> Sr. Opělov článek cit. v pozn. 6).



proti státnímu tajemství, mimo jiné před vyzvídáním takového tajemství v úmyslu vyrazit je cizí moci. Takovou ochranu však zákonodárce nepovažoval za dostačující, a proto ji rozšířil tím, že jakoby „na podporu“ ustanovení § 86 zavedl ještě ustanovení § 91, které chrání i před takovým vyzvídáním státního tajemství, které se neděje v úmyslu vyrazit je cizí moci, nýbrž třeba jen ze zvědavosti. A tak dospíváme k tomuto materiálnímu vymezení podstaty poměru subsidiarity: *V poměru subsidiarity jsou ustanovení určená k ochraně těchto společenských vztahů, bylo-li účelem zákona jedním z těchto ustanovení (subsidiárním) pouze doplnit v téže směru ochranu poskytnutou druhým ustanovením (primárním) i proti méně nebezpečným útokům téhož druhu. Jednočinný souběh mezi takovými ustanoveními je vyloučen, neboť povaha a stupeň nebezpečnosti jednání pro společnost jsou plně vystiženy již posouzením trestné činnosti podle ustanovení primárního.* Formálním výrazem té skutečnosti, že subsidiární ustanovení poskytuje ochranu proti méně závažným útokům téhož druhu je pak zpravidla, že znaky subsidiárního ustanovení jsou obsaženy v ustanovení primárním. Nemusí však tomu tak vždy nutně být. Není tomu tak právě v případě poměru ustanovení §§ 186 a 187 odst. 1 al. 1. Obě tato ustanovení jsou určena k ochraně těchto společenských vztahů, t. j. k ochraně bezpečnosti společnosti před opilci. Základní ochranu proti nejzávažnějším útokům tohoto druhu poskytuje tr. zák. v ustanovení § 186, které postihuje každého, kdo se zaviněně zpije do nepřičetnosti a v tom stavu se dopustí činu jinak trestného. Ochranu proti těmto nejzávažnějším útokům však zákonodárce nepokládal za dostatečnou, a proto ji doplnil a rozšířil i proti méně závažným útokům. Postihl ustanovením § 187 odst. 1 al. 1 i případy takového zaviněného opití se, které nevyústilo v spáchání činu jinak trestného v nepřičetnosti. Aby však trestní ochrana bezpečnosti společnosti před opilci nebyla přepínána, byla trestnost zaviněného opití se omezena pouze na případy, kdy se činu dopustila osoba náchylná v opilství k výtržnostem, neboť opilost osob takových vlastností znamená již zpravidla vážné nebezpečí pro bezpečnost společnosti. Domníváme se, že ustanovení § 187 odst. 1 al. 1 má v poměru k ustanovení § 186 jen doplňující funkci, že kvalifikace trestného činu podle § 186 již plně vystihuje povahu a stupeň nebezpečnosti jednání postiženého v ustanovení § 187 odst. 1 al. 1. Bylo by podle našeho názoru omylem se domnívat, že ustanovení § 187 snad zvláště je zaměřeno k postižení opilců - výtržníků a že naproti tomu ustanovení § 186 na postižení opilců - výtržníků nepamatuje. Tomu tak přece



zřejmě není. Také § 186 především a hlavně chrání bezpečnost společnosti před opilci - výtržníky a ne snad jen před náhodnými opilci, v ustanovení § 187 byla náchylnost v opilosti k výtržnostem výslovně uvedena ne snad proto, že by toto ustanovení chránilo bezpečnost společnosti před opilci v zcela jiném směru a před trestnou činností jiných osob než ustanovení § 186, ale pouze proto se tam výslovně uvádí „náchylnost v opilosti k výtržnostem“, aby byl omezen rozsah trestnosti na opravdu závažné případy ohrožení bezpečnosti společnosti. Proto jednočinný souběh obou ustanovení je podle našeho soudu zbytečný, není ho vůbec zapotřebí v zájmu vystižení nebezpečnosti jednání pro společnost. Právem proto obviněný v případě řešeném v rozh. č. 53/1951 ve svém odvolání uváděl, že byl za své pití v den činu neprávem trestán dvakrát. A právem také odvolací soud v tomto směru odvolání obviněného vyhověl, dospěv k správnému právnímu názoru, že „podřazení téže činnosti pachatelovy pod přísnější ustanovení § 186 tr. zák. činí ovšem další posuzování ještě i podle § 187 odst. 1 al. 1 tr. zák. zbytečným“.

Poměr subsidiarity bývá chápán mnohem šířeji. Zejména se někdy zastává, že v poměru subsidiarity jsou i ustanovení určená k ochraně různých společenských vztahů, mezi nimiž je však výjimečně jednočinný souběh vyloučen, je-li v konkrétním případě jednání trestné podle jednoho ustanovení bezvýznamným „prostředkem“ k spáchání závažnějšího trestného činu nebo bezvýznamným vedlejším produktem hlavní, závažnější trestné činnosti. Podle našeho názoru však tyto případy mají jinou povahu a do pojmu subsidiarity nepatří. Nepatří do pojmu subsidiarity především proto, že v těchto případech jde o ustanovení určená k ochraně různých společenských vztahů a naprosto se tu nedá říci, že jedno z obou ustanovení doplňuje ochranu poskytnutou ustanovením jiným (tak naprosto se nedá říci, že ustanovení o úplatkářství doplňuje ochranu státního tajemství poskytnutou ustanovením o vyzvědačství).<sup>40)</sup> V případech subsidiarity podle našeho názoru sám zákonodárce chtěl pomocí subsidiárního ustanovení doplnit a rozšířit ochranu týchž společenských vztahů poskytnutou ustanovením primárním, v těch případech však, v nichž jeden trestný čin je v konkrétním případě pouhým bezvýznamným prostředkem k spáchání trestného činu jiného, či bezvýznamným vedlejším produktem hlavní trestné činnosti, zákonodárce

<sup>40)</sup> Máme tu na mysli případ uvedený již dříve z Vyšinského Soudních řečí.



vůbec ani zpravidla neuvažoval o vzájemném poměru takových různorodých trestných činů (tak zákonodárce zajisté neuvažoval o vzájemném poměru vyzvědačství a úplatkářství, padělání veřejných listin a rozkrádání a pod.). Další podstatný rozdíl je také v tomto: V případech subsidiarity již srovnáním znaků obou skutkových podstat se dochází k závěru platnému pro všechny případy, že jednočinný souběh mezi takovými skutkovými podstatami je vyloučen. Tak na př. je vždy a ve všech konkrétních případech vyloučen jednočinný souběh mezi ustanovením o vyzvědačství (§86) a ustanoveními o ohrožení státního tajemství (§§88—92), mezi ustanovením o velezradě (§ 78) a ustanoveními postihujícími trestný čin sdružování proti republice (§§ 79, 80). Naproti tomu v případech, kdy jeden trestný čin je prostředkem k spáchání jiného trestného činu, musí soud v konkrétním případě posoudit, jde-li o prostředek tak bezvýznamný, že se stává pouhou formou projevení se závažnějšího trestného činu, že k vystižení nebezpečnosti trestné činnosti pro společnost stačí její posouzení jen podle ustanovení o závažnějším trestném činu. V případě subsidiarity tudíž jednočinný souběh vyloučen být *musí*, v případech, v nichž jeden trestný čin je bezvýznamným prostředkem k spáchání jiného nebo vedlejším produktem onoho trestného činu, jednočinný souběh podle okolností konkrétního případu vyloučen být *může*. Nepatří tedy tyto případy do pojmu subsidiarity a je třeba i názvem je od případů subsidiarity rozlišit. V těchto případech by bylo správné hovořit — jak už bylo doporučeno — o faktické konsumpci skutkových podstat, kterýžto pojem užívá sovětský kriminalista A. N. Trajnin k označení případů takového druhu.<sup>41)</sup> Toto označení (faktická konsumpce) dobře vystihuje podstatu těchto případů, v nichž k vyloučení jednočinného souběhu dochází fakticky, výkladem zákona v konkrétních případech soudní praxe.

C. Ze zásady, podle níž je jednočinný souběh dvou ustanovení vyloučen, jsou-li tato ustanovení určena k ochraně týchž společenských vztahů, je však třeba připustit rovněž výjimky. V některých případech nejsou ustanovení určená k ochraně týchž společenských vztahů ani v poměru speciality ani v poměru subsidiarity. Sem patří poměr ustanovení o sa-

<sup>41)</sup> Sr. Trajnin, Sostav prestuplenija po sovětskomu ugolovnomu pravu, str. 269 a n. Také s. Rolenc v čl. cit. v pozn. 6) — opíraje se zřejmě o Trajнина — správně rozlišuje případy subsidiarity od případů faktické konsumpce (str. 29).



botáži (§ 84) k ustanovení o velezradě (§ 78). Vysvětlili jsme již, že objekt trestného činu sabotáže je zahrnut v objektu trestného činu velezrady, neboť hospodářské základy republiky, které jsou objektem trestného činu sabotáže, jsou nesporně součástí společenského řádu republiky chráněného v ustanovení § 78 tr. zák. Obě tato ustanovení zajisté nejsou v poměru speciality, avšak není mezi nimi ani poměru subsidiarity, neboť znaky poměru subsidiarity tu nejsou splněny. Především sabotážní útoky postižené v ustanovení § 84 nelze považovat za méně nebezpečný druh útoků postižených ustanovením § 78, sabotážní útoky jsou jiným druhem útoku než útoky velezrádné a jde o útoky velmi závažné, o čemž svědčí již stejné trestní sazby stanovené v ustanovení § 78 odst. 1 a § 84 odst. 1 (tresty odnětí svobody od deseti do dvaceti pěti let). Nelze tedy říci, že zákonodárce chtěl ustanovením o sabotáži podle § 84 pouze v témže směru doplnit a rozšířit ochranu poskytnutou v ustanovení § 78 proti méně závažným útokům téhož druhu. V tomto výjimečném případě je taková situace, že tytéž společenské vztahy jsou dvěma ustanoveními chráněny v různém směru proti závažným útokům různého druhu. A tak v takových případech je třeba připustit jednočinný souběh, neboť nebezpečnost jednání pro společnost by nebyla plně vystižena právním posouzením trestné činnosti jen podle jednoho z obou ustanovení.<sup>42)</sup>

## 7. NĚKOLIK POZNÁMEK K POMĚRU SKUTKOVÝCH PODSTAT SE DVĚMA OBJEKTY K JINÝM USTANOVENÍM

Nemůžeme se vyhnout tomu, abychom nepřičlenili ještě několik stručných poznámek k řešení poměru skutkových podstat v těch komplikovaných případech, v nichž jedna z obou skutkových podstat je určena

<sup>42)</sup> Z obdobných důvodů máme zato, že je možný jednočinný souběh trestného činu vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 tr. zák. s trestným činem svémocného odloučení podle § 270 tr. zák. I v tomto případě jsou tytéž společenské vztahy (individuálním objektem — znakem skutkové podstaty obou trestných činů je — stručně vyjádřeno — povinnost konat vojenskou činnou službu) chráněny v různém směru proti závažným útokům různého druhu. Právním posouzením trestné činnosti jen podle ustanovení § 272 by nebyl zhodnocen nebezpečný, úskočný ráz trestné činnosti vystižený v ustanovení § 270, posouzením trestné činnosti jen podle § 270 by pak rovněž nebyly povaha a stupeň nebezpečnosti trestné činnosti plně vystiženy, neboť by nebyla zhodnocena okolnost, že pachatel se skutečně svémocně vzdálil od svého útvaru nebo z místa služebního přidělení ve smyslu §§ 272 a 306 tr. zák.



k ochraně více společenských vztahů, jde-li tedy o skutkovou podstatu s dvěma objekty. Komplikace tu vznikají v případech, v nichž obě skutkové podstaty jsou sice určeny k ochraně téhož objektu, jedna z obou skutkových podstat však navíc chrání ještě jiné společenské vztahy (jiný objekt). Můžeme tu rozlišit dva různé případy:

a) Podstatu případů prvního druhu můžeme dobře demonstrovat na poměru ustanovení §§ 238 a 239 tr. zák. Poměrem těchto ustanovení se zabýval — jak již bylo řečeno — s. Rolenc. S. Rolenc dospěl především k závěru, že obě tato ustanovení mají též objekt. „Tato ustanovení — napsal — chrání svobodu a důstojnost člověka v jeho pohlavním životě. Skutkové podstaty §§ 238 až 240 mají tudíž společný předmět ochrany...“<sup>43)</sup> S tímto názorem lze ovšem souhlasit. I jinak by se zdálo na první pohled, že obě ustanovení jsou navzájem v poměru subsidiarity, jak se domnívá s. Rolenc. Zdá se, že ustanovení § 239 pouze doplňuje a rozšiřuje ochranu svobody a důstojnosti ženy v jejím pohlavním životě, že ochrana tohoto objektu poskytnutá v ustanovení § 238 před závažnější činností — před znásilněním, je v ustanovení § 239 rozšířena o ochranu před méně intenzivnější trestnou činností — před pouhým nenásilným vykonáním soulože s osobou mladší patnácti let. Přece však v tomto případě nelze se ztotožnit s názorem s. Rolence. Je sice pravda, že obě ustanovení chrání též objekt: svobodu a důstojnost člověka v jeho pohlavním životě. Avšak — a v tom spatřujeme čertovo kopýtko — funkce ustanovení § 239 se nevyčerpává ochranou svobody a důstojnosti člověka v jeho pohlavním životě. Toto ustanovení chrání mimo tento objekt ještě jiné neméně významné společenské vztahy, a to *duševní a fyzický vývoj osoby mladší 15 let*. Vždyť vykonání soulože s osobou mladší než 15 let není nebezpečné jen proto, že jde o útok proti svobodě a důstojnosti dítěte v jeho pohlavním životě, nýbrž takový čin ohrožuje i fyzické a duševní zdraví a normální vývoj takové pohlavně nedospělé osoby. Tuto myšlenku celkem správně — i když trochu nejasně — naznačují i skripta při stanovení objektu trestného činu pohlavního zneužití: „Předmětem trestného činu je důstojnost osob mladších než 15 roků resp. 18 roků, dále důstojnost svěřených a závislých osob. Je to důstojnost těchto osob ve sféře pohlavního života, jakož i mravní vývoj mládeže (proloženo mnou — B. V.)“<sup>44)</sup> Také sovětská

<sup>43)</sup> Sr. Rolencův článek cit. v pozn. 6), str. 29 — 30.

<sup>44)</sup> Sr. skripta zvláštní části cit. v pozn. 24, str. 382.



učebnice zvláštní části trestního práva správně podle různosti objektu rozlišuje mezi trestnými činy v pohlavní sféře: „1. pohlavní trestné činy, jejichž bezprostředním objektem je pohlavní nedotknutelnost osob pohlavně zralých... a 2. pohlavní trestné činy, jejichž bezprostředním objektem jsou pohlavní nedotknutelnost a normální vývoj osob nedospělých“.<sup>45)</sup> A tak není možno se přiklonit k názoru, že jednočinný souběh mezi oběma ustanoveními je vyloučen, protože právním posouzením trestné činnosti jen podle ustanovení § 238 o znásilnění by nebyly plně vystiženy povaha a stupeň nebezpečnosti jednání pro společnost, pominutím ustanovení § 239 by nebylo vystiženo, že tu došlo k útoku nejen proti pohlavní nedotknutelnosti ženy, nýbrž že tu došlo i k ohrožení tak významného objektu jako je duševní a fyzický vývoj osoby mladší než 15 let. Přitom je samozřejmé, že v tomto případě by nestačilo právní posouzení trestné činnosti ani podle § 239 a nikoliv také podle § 238, protože by nebyla vystižena a zhodnocena vyšší intensita trestného útoku — jeho násilný způsob.

Podle našeho názoru se s. Rolenc povrchně a v podstatě neprávem dovolává ve svém článku sovětského trestního práva: „Podle čl. 151 tr. zák. — píše (na str. 31 čl. cit. v pozn. 41) — platného v RSFSR od r. 1927, byly trestány jako zvláštní trestný čin mírněji trestný pohlavní styk s osobami, které ještě nedosáhly pohlavní zralosti. Dopustil-li se však pachatel na takové osobě znásilnění, byl trestán za trestný čin znásilnění, při čemž uvedená okolnost byla důvodem pro použití vyšší trestní sazby, uvedené v druhém odstavci čl. 153 o znásilnění. Vidíme tedy, že theorie i soudní praxe u nás a také v prvním socialistickém státě světa vylučovala jednočinný souběh trestného činu znásilnění s jinými trestnými činy pohlavního zneužití téže osoby“.<sup>46)</sup> Cožpak s. Rolenc si není vědom, že sovětská právní úprava této otázky nemůže svědčit jako argument pro jeho stanovisko, že tento argument se plně obrací proti němu? Pravda, sovětské trestní právo vylučuje možnost jednočinného souběhu ustanovení o znásilnění s ustanovením o pohlavním zneužití, avšak — a to přece nelze přehlédnout — okolnost, že byla znásilněna osoba pohlavně nezralá, je v čl. 153 odst. 2 výslovně prohlášena za okolnost zvláště přitěžující a je důvodem pro použití vyšší trestní sazby! Tedy sovětské trestní právo

<sup>45)</sup> Sovětskoje ugolovnoje pravo, část osobněnnaja, 1951, str. 221.

<sup>46)</sup> Tamtéž jako v pozn. 43, str. 31.



nikterak nevylučuje možnost souběhu obou ustanovení snad proto, že by pokládalo za zbytečné vystihnout nebezpečnost takových případů znásilnění též podle ustanovení o pohlavním zneužití, nýbrž proto je možnost souběhu vyloučena, protože zvláštní nebezpečnost takové trestné činnosti mnohem lépe a dokonaleji je vystižena tím, že se výslovně považuje okolnost, že došlo k znásilnění osoby pohlavně nezralé, za okolnost zvláště přitěžující, za důvod pro použití vyšší trestní sazby. Kdybychom měli v našem trestním zákoně výslovné ustanovení v § 238, že okolnost, že trestný čin znásilnění byl spáchán na osobě mladší 15 let, je okolností zvláště přitěžující, také bychom mohli vylučovat možnost jednočinného souběhu obou ustanovení!

b) Druhou skupinu tvoří takové případy, v nichž jde o poměr t. zv. „složené skutkové podstaty“ k ustanovení, které je součástí této složené skutkové podstaty. I složená skutková podstata je pochopitelně skutkovou podstatou se dvěma objekty, neboť chrání různé společenské vztahy jinaksamostatně chráněné v obou ustanoveních, které jsou součástmi složené skutkové podstaty (tak na př. ustanovení § 177 odst. 3 písm. b) postihující trestný čin násilí na veřejném činiteli, při němž došlo k ublížení veřejnému činiteli na zdraví, chrání dva objekty — činnost veřejného činitele a zdraví člověka — jinaksamostatně chráněné ustanoveními §§ 177 odst. 1 a 221). Jednočinný souběh mezi složenou skutkovou podstatou a její součástí je ovšem vyloučen, neboť porušení obou společenských vztahů je plně vystiženo posouzením trestné činnosti podle složené skutkové podstaty. Neprávem se často uvádí, že součást složené skutkové podstaty je v poměru k ní v poměru subsidiarity.<sup>47)</sup> Není tomu tak, protože součást složené skutkové podstaty poskytuje primární (základní) ochranu objektu jí chráněnému a nikoliv snad skutková podstata složená (není možno na př. říci, že ustanovení § 177 odst. 3 písm. b) poskytuje základní ochranu zdraví člověka a že § 221 ochranu zdraví člověka jen doplňuje a rozšiřuje). Mnohem blíže se má poměr složené skutkové podstaty k její součásti k poměru speciality, neboť na př. ublížení na zdraví při trestném činu násilí na veřejném činiteli (§ 177 odst. 3 písm. b) je jaksi zvláštním případem „obecného“ ublížení na zdraví z nedbalosti trestného podle § 221 tr. zák. Jde tu ovšem o atypický případ poměru speciality, neboť obě ustanovení jen částečně chrání tytéž společenské vztahy. Také soud

---

<sup>47)</sup> Sr. skripta obecné části cit. v pozn. 17), str. 205 a n.



má možnost posoudit skutečnost, že v konkrétním případě pachatel porušil nebo ohrozil společenské vztahy jinak samostatně chráněné dvěma ustanoveními, nikoli podle zásad o souběhu, nýbrž jako jinou zvláště přitěžující okolnost u jednoho z obou trestných činů za podmínek § 76 odst. 4 tr. zák.<sup>48)</sup> Tak na př. v článku citovaném v pozn. 6) jsme ukázali, že na př. okolnost, že veřejný činitel rozkrádáním národního majetku zároveň se dopustil porušení povinností veřejného činitele, lze (jsou-li tu podmínky § 76 odst. 4) zhodnotit posouzením činu jen podle § 245 odst. 3 písm. c).<sup>49)</sup> V takových případech vlastně soud v konkrétním případě sám vytváří složenou skutkovou podstatu.

Naopak zase je možné, že v konkrétním případě nebude trestná činnost posouzena podle složené skutkové podstaty, nýbrž jako souběh součástí složené skutkové podstaty, když jde o složenou podstatu vytvořenou zákonodárcem. Jestliže tedy na př. v konkrétním případě soud dospěje k závěru, že okolnost, že při trestném činu násilí na veřejném činiteli bylo veřejnému činiteli ublíženo na zdraví, nemá takový význam, že by podstatně zvyšovala stupeň nebezpečnosti jednání pro společnost (§ 75 odst. 4),<sup>50)</sup> může takovou trestnou činnost posoudit jako jednočinný souběh ustanovení §§ 177 odst. 1 a 221 a nikoli podle § 177 odst. 3 písm. b). Každá okolnost uvedená v kvalifikovaných skutkových podstatách je zvláště přitěžující okolností jen tehdy, má-li zároveň v konkrétním případě znaky uvedené v ustanovení § 75 odst. 4 tr. zák. (t. j. že s trestným činem zpravidla spojena nebývá a pro svou důležitost zvyšuje nebezpečnost činu nebo pachatele pro společnost).

## 8. ZÁVĚR

Předkládáme tyto naše úvahy o významu učení o objektu trestného činu pro řešení otázky jednočinného souběhu trestných činů k diskusi

<sup>48)</sup> Sporná je otázka, která z obou skutkových podstat bude v tomto posledním případě základní pro kvalifikaci trestného činu. Zdá se, že to bude skutková podstata toho trestného činu, která je v konkrétním případě nejprísnejší. Tento názor je v souladu se smyslem ustanovení § 22 tr. zák. Předpokládá se však, že jednání je skutečně pro společnost nebezpečné s hlediska obou ustanovení.

<sup>49)</sup> S tímto naším názorem se ztotožnilo i rozh. č. 111/1953 Sb. rozh.

<sup>50)</sup> Je třeba přihlídnouti v tomto případě k velmi přísné trestní sazbě ustanovení § 177 odst. 3 písm. b) (tři až deset let) a uvážit, zda se zřetelem k závažnosti poruchy na zdraví a vůbec k celkovému stupni nebezpečnosti jednání pro společnost, by vyměření trestu v rámci této vysoké sazby bylo úměrné závažnosti trestného činu.



a znovu opakujeme, že jsme si vědomi jejich neúplnosti.<sup>51)</sup> Domníváme se však, že se nám podařilo ukázat velký význam učení o objektu trestného činu pro řešení problému jednočinného souběhu trestných činů, který v socialistické theorii trestního práva zdaleka není doceněn. Domníváme se, že se nám podařilo prokázat, že velká pozornost, která je učení o objektu trestného činu věnována v soudní praxi při řešení poměru jednotlivých ustanovení, naprosto není nahodilým zjevem, nýbrž zjevem naprosto zákonitým v socialistickém trestním právu, které musí především vycházet ze zkoumání materiálního, sociálně politického obsahu právních pojmů.

---

<sup>51)</sup> Tak na př. jsme ve svých úvahách pominuli základní otázku v okruhu problematiky jednočinného souběhu, kdy je třeba pokládat jednání pachatele za jediný skutek. Není pochyby o tom, že učení o objektu trestného činu může pomoci rozřešit i tuto otázku. Vždyť v případech trestné činnosti postižené ustanoveními, která jsou v poměru speciality a subsidiarity, je to právě zejména též tentýž chráněný objekt, který spojuje jednání pachatele v jeden skutek. V theorii trestního práva rovněž nebyl zdaleka doceněn význam učení o objektu trestného činu pro stanovení pojmu pokračování v trestném činu. Nutným znakem pokračování je totiž mimo jiné též totožnost objektu jednotlivých útoků. Této skutečnosti si dobře povšimlo rozh. č. 55/1954 Sb., které vyslovilo zásadu, že „když se obviněný dopustil stejného trestného činu na různých předmětech útoku (proloženo mnou — B. V.), v různém čase a na různých místech, nejde o pokračování v trestném činu, ale o více trestných činů...“ (v uvedeném případě obviněná urazila v různé dny jednak hajného, jednak předsedu MNV — tedy dva veřejné činitele při výkonu jejich pravomoci, když jí oba při různých příležitostech ze svých funkcí vytýkali, že pase krávy na zakázaných místech). Uvedené rozhodnutí je pro daný případ správné, nelze je však zevšeobecňovat, neboť nesprávně zaměňuje předmět útoku s objektem trestného činu jako znakem skutkové podstaty. Nelze totiž přisvědčit názoru, že pokračování v trestném činu nutně předpokládá u všech trestných činů útoky na též hmotný předmět útoku (terč). Pokračováním v trestném činu může být na př. i postupné odcizování různých věcí (tedy útoky na různé předměty útoku), pokud prostřednictvím útoku na různé předměty útoku je zasažen též objekt-znak skutkové podstaty (jde na př. o odcizování různého zboží u téhož obchodního podniku a tedy o útok na též vztah socialistického vlastnictví určitého obchodního podniku socialistického sektoru). Tedy nikoli též předmět útoku, nýbrž též objekt jako znak skutkové podstaty je nutným znakem pojmu pokračování v trestném činu. Tyto otázky by ovšem vyžadovaly samostatného rozboru.



## РЕЗЮМЕ

Автор предварительно указывает на значение и трудность проблемы идеальной совокупности преступлений в теории и, главным образом, в судебной практике, на недостаточную разработанность этого вопроса в социалистической науке уголовного права и считает своей задачей доказать чрезвычайное значение объекта преступления для решения вопросов, связанных с этой проблематикой. В дальнейшем своем изложении автор исследует вопрос о способе использования значения объекта преступления в этом направлении в теории и судебной практике. Он приходит к заключению, что в социалистической науке уголовного права это значение объекта преступления не было достаточно подчеркнуто или же в большинстве случаев даже упускалось из внимания. Судебная же практика, а равно и журнальные статьи, написанные работниками практики, делают правильно, когда останавливаются на учении об объекте преступления и пользуются им для решения вопросов о взаимном отношении отдельных постановлений особенной части уголовного кодекса. Автор подкрепляет это утверждение рядом примеров из судебной практики. Исходя из существа и социально-политического смысла юридического института идеальной совокупности преступлений в социалистическом уголовном праве, автор теоретически обобщает опыт судебной практики и приходит к следующим выводам:

Основной смысл юридического института идеальной совокупности преступлений заключается в постижении характера и степени общественной опасности деяния. Поэтому если правонарушитель одним действием нарушит несколько постановлений, то его уголовнонаказуемые действия квалифицируются по правилам об идеальной совокупности, поскольку это является необходимым для полного постижения характера и степени общественной опасности деяния.

Ввиду того, что объект преступления является основой для определения общественной опасности деяния, идеальная совокупность, как правило, будет иметь место в случаях нарушения постановлений, предназначенных для охраны разных общественных отношений (которыми могут быть и постановления, имеющие общий видовой объект). В виде исключения исключена и идеальная совокупность постановлений, предназначенных для охраны разных общественных отношений, если угроза или нарушение общественных отношений, охраняемых одним постановлением, являются в конкретном случае настолько незначительными, что их можно считать или только как форму проявления или как второстепенный продукт более важных посягательств на общественные отношения, охраняемые другим постановлением (случаи так наз. фактического поглощения). Идеальная совокупность, наоборот, как правило, исключена, если нарушены были постановления, предназначенные для охраны тех же общественных отношений, при-



чем о постановлениях, предназначенных для охраны тех же общественных отношений идет речь и в случаях, в которых общественные отношения, охраняемые одним постановлением, являются особым сектором или составной частью круга общественных отношений, охраняемых иным постановлением. Постановления, предназначенные для охраны тех же общественных отношений, носят или характер специальный (т. е. если целью закона было направить одно из этих постановлений специально против определенного вида посягательств на те же общественные отношения для того, чтобы выдвинуть особый характер и степень общественной опасности таких посягательств) или характер придаточный (т. е. если целью закона было одним из двух постановлений (придаточным) только дополнить в том же направлении охрану, предоставленную другим постановлением (главным) и против менее опасных посягательств того же вида). В исключительных случаях возможна и идеальная совокупность постановлений, предназначенных для охраны тех же общественных отношений, если оба постановления предоставляют охрану тем же общественным отношениям в разном направлении против важных посягательств разного вида.

Перевод С. Захаров